

ROMAMU VICHAVAMYUJURA CATERA

Pávurubay nuýadara catera rijyú Róma janvavyedabay, Jesúsmu tuvachuvay, samuchuvada variryi

1 ¹Ray, Pávuru, Jesucristu muchechiy, jiryatyi sanatutyadeda yinsubiyju ray. Sabamya Jüdenü ray ratidye datyanunumayara samituchoda saniquejadamu. ²Daryantye suteda tariy jiyju tuchuvabe jtosintiy, riñuyada variy catera padyevyantirya. ³Satuchoda jasiy sanchiy jidyenu: Niní sacha nijyamidenu, curaca Davyíbe júdevay tenu. ⁴Jadchintiy sadityadoda Jüdenü sítenu jidyenu dañi jiryatyi samísadeda yintuta diibyimusini, ramunítiy vudyetyasara sítenu Jüdenü denu dañi Vuyntytyu Jesucristu day. ⁵⁻⁶Simusini jíta nuñimutyajadara jantyutyada, satidye bay yinsubiyimiyju nuý, nuñatidye tuvachutaniy variryi titaju nijyanvay Jesús jtyamu, riryatidye jchanatya varini. Jiryé jíta simu tuvachuvay tevadye, jiryatyi sanatuy Jüdenü Jesucristu jsaju jiryedye. ⁷Ratyuchu cateramusiy jiryiva titaju jiryatyi Rómamu vichavay jiryedye. Jüdenü vatasavay jiryevyichasara jiryatyi jiryeñicha jaryetasavay yitedamuju jiyju day. Sajantyutya Vujye Jüdenü variy jiryé, Vuyntytyu Jesucristu jarye, samirya racha jiryejechiy variy.

Pávurubay jañuryyada ramu Róma

⁸Ramutiy richanatya titaju jiryeyjuni Rindenu, Jesucristu jtyamu, jiryatyi

ratiche titaju mucadiva, jiryatyi jiryetyuvachoda simu Jüdenü. ⁹Jüdenü jíta datya rajechipiya jinijyu titaju rajechitya, ratyuchusara varirya samituchoda sadenu nichiy. Niní datya ne rapyaruy riva jachipiyajada jiryenijyu, ratyuchunumatyi sisa. ¹⁰Rajechiñuchara siva randyetya jutí pariche jiryimu, sititaniryuy dyetya jiryimu darye. ¹¹Tapi radyiryuy daryaju jaryi jiryiva, ratidye say varirya tara Jüdenü Jnutumusiy, jiryejechiy vanutyadajuy. ¹²Ritatye vuryanirutyaniy vichada samirya vuy, jiryatyi vutyuvachu jidchavu simu Jesús. ¹³Ray vata jiryadatya ne vanay riniy. Tariñuma rañi jachuta jiryimuju, ne vanay nta riniñuchiy jiryimuju (jaryi jvaayadatí ravyichanuchiy daryaju.) Ritiruy jiryimu jiryatidye tuvachu nuñi jiryé ramu Jüdenü niquejada, nutyu rityuvachusara ratarya nijyanvay ramuntidye. ¹⁴Rayaruryamu day radyetyanunumayajada riy, daryaday mamyintiy, daryaday nijyanvantiy, daryaday munñumintiy, daryaday datyavantiy, daryaday datyisamintiy. ¹⁵Ramunítiy ravatadamu ratyuchuruy jiryivantirya samituchodantiy, jiryatyi Rómamu vichavay jiryedye.

Jüdenü ray vuryeyada samituchodamuju

¹⁶⁻¹⁷Ne radaruy riva samituchoda tuchusada, Jüdenü jnutyadeda daryaju rata vuy, satidye ray variy vuryeyada

vuryitiy tuvachu simu, Judíyuedaju munatya, títaju nijyanvayju jarye, jiryatimyu ne Judíyueda daryi, tapi samituchodamu sadyanusara Judenura nutyuramusiy sajtay samivye vutyuvachodamuju vuy. Varityi vutyuvachu simu, rajasay jíta tuvachoda variy vujyuntiy. Daryaday ranícha nucharantiy:

Jiryatiy Judenumu tuvachu ní, sajtay variy samí ní, sajnujeyasara junareju variy.

Ne ridyetyaruy nijyanvañi Vuryindenu

¹⁸Jarichumusiy sadiy Judenu jamirya riva nicyaray vichada, vacha vichadiva jarye, jiryatiy vacha vichadiva riryarupanu nijyanvarya samirya vichada. ¹⁹Jiryeni datyisaniviy nutyura sadatyanu Vuryindenu nutyu jityaju vadichara niday ranícha. ²⁰Dañumamuy ne vuñidyichara siva, jvadiyadasara ranícha sundera, ratanuma jíta vudyetya variy: Nini jíta vichasara jaryi datyara, nini jíta vichasara Vujye Judenu. Ramunítiy ne vanay rutay: Ne vudyetya nutyura ravicha sadatyada Vuryindenu. ²¹Dañuma riñi datyadani, ne rutaryuyada nta Judenu variñi, ne riichanatyaryuyada varintyñi. Ramutiy rijyotada jachipiyajada taji variy, taji ravichada rijechipiyajada varidye. ²²Rutañuyada jaryi datyavay variyu, mityamusiy rimecho datyisamiy varintiy. ²³Ripyarumya variy riva Judenu danutyadeda junare jnutya day, jipu tera jvachi jiyasachiy, jiryatiy nijyami jantyasi daryajura, nipyati jantyasi jiyasachiy jaryentiy, daryajuyu numututi jantyasi jiyasachiy jarye, muquiva tiryantumayara jantyasi jiyasachiy jarye títaju.

Ravichasara Judenu murichenutadeda taji variy riva

²⁴Ramutiy satocheda Judenu variryi nijyanvay riryatidye jvaay varirya

vacha jvaayada, jiryatiy riñiruy jiejchityara nuñi ridye yarupanta varidyeyu. ²⁵Satochedantiy riy jiryatiy ripyarumya quivuyadamusiy riva sitenu saniquejada day. Riñi jachipiya riñijyu, rijyu judesavay, ripyarumya riva Judenunijyu jachipiyajada varidye. Nini day racha jchanatyasite junareju. iDaryani rachajayasarate títaju rundamu! ²⁶Jiryatiy rijechipuyadani Judenu judesavay jiyasachiy, ramuni satocheda ramiryadamu variryi, taji ntaju rivyichada varidye, ripyarumya vatuy variy riva vanusa vichada, nuñi riñuma jiyasanta varidyeyu. ²⁷Daryaday ripyaruyada vaduy riva vaturasá vichadantiy, ririryjada nuñi rirya jvavajadasara vichada, ne riyadaruyada variy riva nuday. Riryarupadoda variy ratayu. ²⁸Daryantamuy ne ridyetyaryuyada ranchiñi Vuryindenu, satocheda variy riva riy, riryatidye jachipiya ranijyu nicyaray vichada, riryajvaay varirya jiryatimyu ne samiryara. ²⁹⁻³¹Titajuma rijechivyara vacha jvaayada, mitya riityenuñumayajada risaju, nutyu jvimiy risaju riy, jaryi taratavay rivyicharyuyada risajuntiy, vacha jachipiyajadacanimiy daryaju riy. Ritoma junnutyada títaju ruuva day, juveda, niqueyada jotada, quivuyada, niqueyada jachipiyajada jarye, vacha tuchunumayajada jarye risaju. Javityiyeyadacanimiy risaju riy, jamirya ridiyada siva Judenu, jamiryamu niquevay jarye risajuntiryi, jaryi yinnuvayve jarye risaju riy, riichanatyada variy yinnuvayadamujuyu. Rijechipiyajada nutyurate vuryajvaay vacha, nutyura, ne richiityeruyada sajú jijye risaju, datyisamiy daryaju riy, ne rutotadadara jiñiquejada, ne ridyetyadara samirya vatada, dantyamuy ne

riryamityaniryuyada mitya yivara vacha jvaayada jimyiyasivyedata, ne ridyetyaruyadara jantyutyasada risajuntiy. ³²Riñi datyisatya suteda vase Jüdenura: Nitiy jvaachara darya, sadiiy variy ruçosiy. Va riñi datyisara cay, ne vinu riy jvaachara darya, riñi diy samirya ruvantidye, jiryatiy ruvaachara tavay daryantidyerya.

Ne samurichenutaniy Jüdenu mityamusi;
samurichenutanichara jita sštenumu

2 ¹Dañuma chira yecha ji, jiryatiy jityuchuta titaju ti, dantyamuy ne ji raramitya variy; yinuy jityuchuta dajyi, varityi jityuchuta titaju ti, nutyu jiijerje rañicha daryantiy. ²Vudyetya yinuy, sivaay shtenu vase Jüdenura jiryatiy sutay: Riryama dii ruçosiy, rityi vichasara darya.

³Dañuma yajvaay nutyu sivaay nijyami vacha, jiryatiy jityuchuta riva ni. Tapi jijechipiyamate cay yaramilyara Jüdenu jiyasayada variy. ⁴Yaviryutyä dyetyara Jüdenu jachipiyajada samiryacay, jiryatiy jaryi samirya jachityi dañi, jaryi jijechinirya daryaju ni, ne rabaryijada varenu santyutyada vujyu. Ne jidyetyaruy nta day, samirya vichadamuju sani jmutyaruy taji jachipiyajada paruyadaju ji. ⁵⁻⁶Dañuma yabachanu jityajura Jüdenu jiyasayada yiva, jiryatiy jamirya jachityi daryaju ji, ne jipyaruyuy riva taji jachipiyajada; jibechanura sayasayada rarundamuju sanumatiy dityanura shtenu vase murichenutadeda, jiryatiy samurichenutaniy nuñi tiquimusiryi nijyanvay, vacha vichada murichirya. ⁷Jivye jita, jiryatiy samirya vichadamusiy rivyatara vandamu vichada, rivyata ranachontiy, satidye jnyu Jüdenu samiy riñecho, rivyata junareju jnyuada nachontiy, samurichenu Jüdenu junareju jnyuadata

variryi. ⁸Ruvay jita, rityimyu ne siityeruy ranacho shtenu Vuryindenu niquejada day, richiityari varidyerya jiryatiy ne samirya darya, rivatiy samurichenutaniy jamiryamusiryi.

⁹Rijyu rachasara Jüdenu jarupantada, paruchariy jarye, titaju nijyamiju nitiy jvaañuyadara nicyaray vichada, Judíyuedaju munatya, rijyuntiy, jiryatimyu ne Judíyueda daryi. ¹⁰Rityi jvaacharara samirya, rijyuni jita rachasara vandamu vichada day, sajnuy Jüdenu samiy riñecho variy, riryavicha samirya jachipiyajadatavay titaju variy, Judíyueda munatya, jiryatimyu ne Judíyuedantiryi. ¹¹Ne sajaryeta daryaju Jüdenu riy nijyanvay.

Nutyichirya sachaniy Jüdenu tara riva riy
jiryatimyu ne saniquejada
nucharatavadyeryi

¹²Riy jita jiryatiy ricyaray rajisiy Jüdenu nu, saniquejada nucharatavatyä, daryamusiy riyaparutay, ne ti ratuchuta saniquejadata riy. Rityi caray Jüdenu nuñisiy saniquejadatavay, daryaday saniquejadata yatuchutantiryi. ¹³Tapi ne samirya vichavay sadiy Jüdenu ruuva, rityi tuvachu mitya jityuyutara saniquejada; ruuvaní jita sadiy samiy rityi tuvachu jijechitya ramu saniquejada. ¹⁴Varityi ruvaay nijyanvay jidyiryara suteda Jüdenu, jiryatimyu ne saniquejadatavadyeryi, ruumusiñuma yindera darya niquejada day, ramutidye rityuvachu day. ¹⁵Vudyi variy riva Jüdenu vatada, jiryatiy bachara rijechemyura saniquejada. Mityamusiy rijechipiya variy, samirya vidye vuñi jvaay, varimiyata nicyaray dyetya vuryivaay. ¹⁶Variryundamu jita vuryadatyara, sanumatiy sipyata Jüdenura dutyasara jachipiyajada variy, darya ratyuchusara samituchoda terata: Samurichenutaniy Jüdenu Jesucrístu jtyamura.

Nítiy datyara Jüdenü niquejada, ne satuvachusara variy ramu, nıday jíyasay jaryi varidyeyu

17-20Yajnuý ji, jiryatıy yıtay Judıyü ji, jıtyuvachu jıta Jüdenü nıquejadamu jıryatıy supajada Muysısıbemyusırıya; yıchanatya Jüdenumuntıy ji, yınnuvayadamu; jıdyetyantırya savatarantıy; jıdyetyasarara samırıya jaryetağa jıryatıy datyanusavay jırye Jüdenü nıquejadamu; jıjechıpya variy jıñıjyü: Ray jıta rupıtyanıy vase sıtenü jıtanı, nıtıy rañıcha nıtyu nıspıyuryı Jüdenü nıquejadamujü; ray jıta datyanu rıjyü tuvachusamıy, ratıdye rupıtyanıy vanda núva varıryı; ray rañıcha máyestru datyısamıjyü; ray rañıcha datyanu rıjyü nıtyu deramıy nta rıvıycha daryaju, jıryatıy sanıquejadamusıy radyetyara datyada.

Darya dyetya yıtay jııdye. 21Jıryatıy jıjechıpya darya jıñıjyü, rıtajanu variy ji: Jıryatıy jıdyetyanu tı, dantıyamıy ne vınu jı datyara. Jıryatıy jıdyetyanu rıy nıjyanvay, ne rıryı paranu varıñıday, jııjerye dyetya paranú. 22Jıryatıy yıtay: Ne jıryarupı tı vaturıy jsa, ¿jııjerye dyetya rupı tı vaturıjsantıdye? Jıryatıy jıñıquetta sıtenunı jııpu tera jvaachi, ¿jıvyata sıtenunı Jüdenü variy? 23Jıryatıy yıchanatya yınnuvayadamura sanıquejada, ¿yavıttıy dyetyanı Jüdenü jıryatıy jıdyetyısa rıva sıteda? 24Ramunıtıy rıryavıtyıyerya sıtya Jüdenü, jıryatımyü ne Judıyüveda daryı, jıryeyasadamu rıryavıtyıyerya, nıryate tarıy nıchara taarye, nırya.

Nıtyıchıy vıryıcha Jüdenü nıjyanvay, nıtyıchıy

25Jadchıy, jmutıyododa jıta samırıya rıryatıdye datya Judıyü day ji, jıryatıy yıtay Jüdenü nıjyamı daryaju day ji, jıtyı tuvachu variy ramu sıteda

Muysısıbemyusıy tıtaju; jıtyımyüy ne ratuvachu ramu, ramacho mıtya variy jııjyü jmutıyododa, jıryatıy ne sıtenü Jüdenü nıjyamı day ji. 26Daryantıy, savıdye tuvachu ne jmutıyonusı vanu ramu Jüdenü nıquejada, samırıya vıchadaju, sajmutıya Jüdenü variy rıvasıy jıñıjyamıjü nı. 27Nıñı jıta jıryatıy ne jmutıyonusıñı, satuvachutıy variy ranacho sanıquejada, nıñı radıtyanu rata, samırıyatyı jıvyıchasara daryaju ji, jıryatıy Jüdenü nıquejada nıcharatı jı, jmutıyonusı jarye ji, dañuma yacaray Jüdenü nújısyı. 28Tapi ne vuñıcha sıtenü Judıyü vınu varıñumatıy vıdyıtyanu vıvyımura vıvyıchada Judıyüveda. Daryantıyamıy ne vıvyıcha saranusavay Jüdenü nıjyanvayju vınu rata jıryatıy jmutıyonusımirıyı vuryısa pıruvıye. 29Nıñı jıta vıcha sıtenü Judıyü jıryatıy savıcha Jüdenü nıjyamı jıjechımyu, daryantıya ravıcha sıtenü jmutıyododa jıryatıy sıvaay Jüdenü vıjyü darya, Sıntuta, quıchıtıya vıtya mıtya. Jıryatıy sıvaay Jüdenü vıjyüra, ne vıvyata variy ranacho nıjyamı jchanatıyada, vıvyata jıta ranacho Jüdenü jchanatıyada day.

Jüdenü sıtenü vase nıqeratecü

3 1¿Tarata saramıchaniy Judıyü tı variy, tarata? ¿Tarajıtyanı, tarajı? 2ıJaryı ramuchentıya sajıtera! Munatıya jıryatıy Jüdenü bayada sımura jıñıquejada sadatyadodaju. 3Jıryatıy rıvıychada Judıyüveda teavyı tuvachusamıy ¿va ramachovı mıtya sanıquejada Jüdenü ruuva cay? 4Dañuma rıryecha quıvıvıye nıjyanvay, dantıyamıy ne rıryacarera Jüdenü nıquejada variy. Darya nıchara nıday: Rıryatıdye jıta nıjyanvay variy: ıSıtenü sanıque Jüdenura! Savuunu varıñı nıtıy ratıchıtanı. 5Dañumatıy jıryatıy ne vıvyıchasara samırıya nta, ramusıy

ridyetya niyyanvay sanchiy Jüdenü: Nini sitenuni vase jvarya. Sanumatii tanuvunu Jüdenü varyi vuvyichadiva vuy, vuryi jtay dyetya varyi sanchiy: Ne sadatyadamu jityanuvunu vuy, ne yinuy vacha vuvyichadamusiy vadicharara sivaayada vase day. ¿Tarajuna satanuvunuruvuy, taraju?

Temusiy riryi dyetya jachipiya vaduy darya. ⁶iTama ravicha darya, tama! Netimyu ne sadatyadamu jityanuvunu vuy ¿nutyuramusiña sadatya varyi murichenutadeda rijyuuchaveda jiyadaju riy mucadiva vichavay, nutyuramusiy? ⁷Ti dyetya rajtay varyi: Raquivuyadamusiy riñi diy niyyanvay vadichi siva Jüdenü, jiryatyi sítenu niquera jita ni, rashay varyi sandá ramusiy. ¿Nutyuramusiy sayasay varyi riva raquivuyada ray, nutyuramusiy? ⁸Vuryi jtay dyetya varintyi: Vuryajvaarya vacha vichada ratidye juti samirya rucosiy. Darya ruteda Pávuruveda, riryavityiye tavay nuy. Variñuma samurichenutaniy Jüdenü riva riy, vuryajtay varyi: iTaviiy!

Titaju niyyanvay jiyasay Jüdenü diyayu

⁹¿Nutyura vuryajachipiya varyi, nutyura? ¿Jiryatyi Judíyurveda vuy, vuñi jita samivvevyaju ruumusiy tavadye? ¡Ne dyetya! Ratyuchutama daryaju titaju riy: Rivyicha vaduy vuunusavay juuchataway, daryadantyiryi Judíyurvedantiy, daryadantyiryi jiryatimyu ne Judíyurveda daryi, vatajuu rivyicha varyi darya titaju.

¹⁰⁻¹⁸Daryaday ranicha nucharantiy:

Ne ti samirya vichara, mitya; ne ti datyara, ne ti vatasaras Jüdenü nacho. Ricyaramya titaju sanújisiy, ne taraju nudaryi, ne ti jvaachara samirya, ne vinu tiqui, mitya. Nutyu bapyo muttarya rapotiye riñiquejada varyi, vacha

niquejadamuju; rutosiy jiquivuy daryaju, nutyuni codiy jadavimusiy rasipyatay ranva rutoju, rani niqetaniy vacha variryi, ramunitiy jaryi jivyara ruto ramusiy: jasiñuma rantuy riñumutu jichiyadaju day, niyyami nuda rubedaju; rityi rupi riva riñú ne rashutye juveda rijyu riva, jantyuyada jarye; ne ridyetya jivyicha samirya, dantyamuy ne ridyetyara Jüdenü suvyada nundyey.

Darya ranicha nuchara titaju. Jiyunuma rabaryi tariy nuchara day. ¹⁹Vudyetya yinuy, titaju jiryatyi Jüdenü niqejadamura, rani niqer riñijyu jiryatyi saniquejadatavadyeryi. Ramunitiy ne ti raniquesara sanijyu Jüdenü, titaju niyyanvay rajniy satuunuju satidye jaryeta jasiryi, mira rachaniy taji nta, jiñu jitamuy ne rachaniy tara day. ²⁰Tapi ne vuchara ntara sajtaje samivve varyivuy, vuryitotanitya daryajura saniquejada, saniquejadamusiy yinuy vudyetyara vujyuuchaveda.

Jüdenü ray riyada yimu tuvachuvay

²¹⁻²³Diye jita radataday sadityanu Jüdenü darya nutyuramusiy sajtaje samivvevyuy, nutyuramusiy, netimyu ne vutyuvachusara ramu saniquejada titajuntidye. Saniquejadamu jita jiryatyi tariy sanuyada Muysisésiberya suteda, riñuyada Jüdenuju tuvachube daryantirya saniquejadantiy, ramuni jita datyasara diye darya, nutyuramusiy sajtaje Jüdenü samivvevyuy, nutyuramusiy, jiryatyi vutyuvachu daryaju simu Jesucristu. Sajtaje Jüdenü samivve titaju riy rityi tuvachu simu. Ne sajaryeta ti, tapi vuvyichatya jidchavu titaju saju, jiryatyi vujyuuchuvamya titaju daryaju, vuchutye varyi rivasiy sadanuyada. ²⁴Rivasiy jita sabay

samivyejyuntivyuy jiryatiy samurichenuma daryaju vuryeyadaju Jesucristumusi, samiryanuma varivyuy. Ne samurichenutaniy variñudavyuy. ²⁵Sabayadani Jesucristu satidye batye vujyuuchuvada jiyadaju, varityi vutyuvachu simu, jiryatiy sarubedara yinutya nuda vuryinutyaju varyi. Ramuni vudyetya sivaayada vase Judenu tarirya, varityimyu ne samurichenutadadara rijyuuchuvada varyi didye. Santyutyadamuju ne jimurichenutadada varyi didyerya. ²⁶Daryamu vudyetyantiy sivaay vase Judenu diyentirya, jiryatiy samurichenutadadara vujyuuchuvada Jesús munusadata, sadiy varyi vuryiva samiy jvaavye vutyuvachodamusiy, jiryatiy vutyuvachunuma daryaju simu Jesús.

**Ne vanay nta vuryaramitya vudyirya
jvaacharamusi**

²⁷¿Tarajuna vuryajchanatya mitya vuryinnuvayadamu vuy, taraju? Tama vuñi jtotanirya saniquejada didye, tama. Vinu vutyuvachodamu sutay samivye varivyuy. ²⁸Tapi daryani jita vujechipiyajada: Sajtay Judenu sami variñi nijyami vinu satuvachodamu, dañumamuy ne sanijtotanirya saniquejada. ²⁹¿Va vinu Judíyuvadaju sachava Judenu cay? ¡Daryaday sanicha rijyuntiy jiryatimyu ne Judíyuvada daryi! ³⁰Tiquide jiryinuñi Judenu, ramunitiy sajta samini Judíy jmutyonusi jityuvachodamusiy. Jiryatimyu ne Judíy jmutyonu dañi, daryaday sajta sami vinu satuvachodamusintiyu. ³¹¿Nuñajta dyetya varyi: Ramacho dyetya mitya Judenu niquejada, jiryatiy vinu vutyuvachodamusiy sutay samivyevyuy? ¡Nentate day, mitya varidye! Vuñique rayadaju saniquejada varyi. (Rata yinuy vudyetya: samuriche-

nutaniy Judenu mudodatara vujyuuchuvada, vuvyata varyi sanacho vuryeyada rañuju.)

**Judenu diy samirya vuryiva sitenu
vutyuvachodamu daryatiy savichadedani
Avurábutyi**

4 ¹¿Tara vuryajta sanchiy vumyunatyí Avurábut, tara? ¿Tara sasaryeda niquejada jtotedamusiy, tara? ²Saryiti jteda Judenu sami sivaayada murichirya dayu, saryi jchanatya varyiu, ne jita Judenu diya. ³¿Da nutyura ranique Judenu nuchara ranchiy, nutyura? Ranique: Satuvachoda Avurábut simu Judenu, sadiyada varyi samirya siva.

⁴Yinuy, ne vumyurichenusara mityamusiñi jvaañu; vucharanu jita nurirya vudyivyí sivaayada murichiryayu. ⁵Saju jita, nitimyu ne niquejada jtotedamusiy sivaay tara, suteda Judenu sami variñi, satuvachodamu sajta sami varyiu, jiryatiy darya savicheniryuy samirya ni jamirya vichara, satidye tuvachu varyi simu. ⁶Daryatiy suteda tariy Judíyuvada curaca Davyíbe ranchiy: Jiryatiy sadiy Judenu samirya vichara siva nijyami dañumamuy ne sachá sami, saju saranuma daryaju darya, jiryatiy sachá Judenujsa taricharaju. ⁷⁻⁸Suteda varintiyi:

Judenu jmutyasavay jita riñicha nijyanvay jiryatiy saramityaniy Judenu ruuvara vacha jvaayada, samutadoda varirya rijyuuchuvada samiy titaju yajisiy. Sichanatyisi jita nijyami jiryatiy saporumya Judenu siva, ne sajachipityajasara saju nundyerya jiyuuchuvada nundye.

⁹Jirya jchanayada jita, ne vinu Judíyuvadaju darya, jivyejyu jarye jiryatimyu ne Judíyuvada daryi. Tapi

vuryitay Jüdenü jteda samini Avurábay satuvachodamusiy. ¹⁰¿Nutyuramu suteda daryani, nutyuramu? sumutyonusadamu, varimyatamuy ne sumutyonusadamu jivyichada didye. Suteda jita jiryatimuy ne jmutyonusi didyeñi. ¹¹Sumutyajada jita Avurábarya jmutyododa, riryatidye datya nijyanvay ramusiy: Sunuy Jüdenü samirya Avurá nacho jityuvachodamusiy, yimutyonusadajisiy. Sivaayada Jüdenü nurara, satidye vichasiy Avurá rimyunatyí títaju rityi tuvachu simu Jüdenü jiryatimuy ne jmutyonusavay riñicha didye, satidye jtay samivye varintyiryi. ¹²Savataða Jüdenuntirya, satidye vichasiy Avurá rimyunatyí jmutyonusi, rityi ne vinu jmutyonusavadyeryi, richiitarisara varintyidyerya sumuntidye, vumyunatyí Avurá jmu, jiryatiy sarupi Jüdenü núva jityuvachodamu yimutyonusadajisiy.

Jüdenü jteda yasañi Avurábay mucadi títaju sadadyeñuju

¹³¿Taraju suteda Jüdenü Avurábavya, taraju: Raðay say mucadi mitya ji, rasutyerya saraju, jidyedyeñuju jarye?

Ne suteda siva ramusiy, jiryatiy sitotadedara saniquejada daryaju; ramusiy jita suteda daryá, jiryatiy Avurábay tuvachoda samirya simu. ¹⁴Tapi riryivyidye jmutyara mucadi rityi jtotanicharara niquejada, ne taraju nundyerya vutyuvachoda variñundyey, ramacho mitya variy suteda Avurábavyantiy. ¹⁵Ne yinuy Jüdenü niquejadamusiy racha vacha vichadeda, vuryitotanitya daryajura. Jasityimuy ne tara jñay Jüdenü niquejada, dantyamuy ne ravichasara juuchaveda variy. ¹⁶⁻¹⁷Ramunítiy vuryimutya vinu vutyuvachodamusirya Jüdenü jteda, satidye say mitya vurya. Vudyetya variy: Suteda rachasara títaju Avurábay

dadyeñuju, ne vinu rijyü jiryatiy rumutyajadara saniquejada, rijyü jarye jita rityi tuvachu, daryatiy satuvachoda Avurábay, nitiy vichasara munatyí vujyü títaju, darya nuçhara Jüdenü jteda siva Avurábay:

Rabemya rajuu nijyanvay munatyíju ji.

Daryamusiy savichada Avurábay vumyunatyí sadiya Jüdenü, jiryatiy satuvachoda daryaju simu, nitiy datya misadeda diibymusiñi nijyami, jadchintiy sadatya tuchoda taranchiy nutyu judesaranuma darya, jiryatimuy ne judesara didyerya. ¹⁸Avurábay jita jiriryijadara tuvachoda simu nutyu titiy saryicha tarimya saryiparyuyada riva, satidye vichasiy variy rajuu nijyanvay munatyí, daryani ranicha raniquesada:

Darya riryechasara jidyedyeñu, nutyu jdarichijyuu rajuu.

¹⁹Ne saparyuyuyada nta variy riva Jüdenü tuvachoda, jasiñuma sajachipiyajada variy ramusiy detuyadaju, dañuma sanichada jaryi rimyityu, taraqui pacha nijyatuunutinuma daryaju dañi. Dantyamuy ne saparyuyuyada riva tuvachoda sajachipiyajadanumatyí sanchiy jivyatura Sára detuyasa. ²⁰⁻²¹Satuvachoda jivyanyuyadata ramu Jüdenü niquejada jiryatiy sani jteda sivara, raşayada satuvachoda varidye, sichanatyada risajuni Jüdenü, sadatyama daryaju: Sitenu datyara niday Jüdenü, sajtotaniy varirya yiteda. ²²Ramunítiy suteda Jüdenü samini, satuvachodamu. ²³⁻²⁴Ne vinu saju ravichanuyada nuçhara jiryatiy suteda Jüdenü sami satuvachodivayu: vujyü jaryentiy, jiryatiy vutyuvachu daryaju simuntidye, nitiy misadeda diibymusiñi Vuyntyityü Jesús. ²⁵Nini batyeda vuyarayada jiyadaju, samisadanumatyí vuryetyemya variy saju.

**Vuryjchanay jiryatiy sūdutyasara
Jesucrístu daryaju sĩa Vuyje vuyjura**

5 ¹Ramunì jiryatiy sūtamyà jìta Jùdenu samivye vūtyuvachodamu vuy, ramacho vujechipiyajada samiy variy sanijyu Jùdenu, Vuyntyityu Jesucrístumusiyy. ²Jesucrístumusiyy jìta vuryitoma jìrya samirya vichasadamu; jiryatiy vūtyuvachoda simu, sasayada mitya vurya, vuchiityari variñi. Vuryantya jchanay variy jiryatiy vūñi datyisaniviy, vuryaday saryeñuvera sadà Jùdenu. ³⁻⁴Ne vinu ra, vuryantya jchanay paruchariñubentiy, parucharimusiyy yinuy vūdyetyara tapimusiyy jachideda; varityi vūdyetyara tapimusiyy jachideda, sabay Jùdenu variy jantyasavay varivyuy; varityi vūvyicha jantyasavay, vuryanutuy varirya sivaayada Jùdenu. ⁵Ne vuryajada riva vuyntuyada, tapi sarumimya Jùdenura jivyatada vujechivya yintumusiyy, jiryatiy sasayada Yintu vuy. ⁶Tapi varityi vadiiryovay vūvyichada variy, varicharaju sabatyeda Crístu vuryeyadaju, jiryatiy vacha vichavay daryaju vuy. ⁷Vanìramusiviyitya yinuy vūbetye samiy nijyamì jiyadaju; temusiyy tì dyetya saryi sarya yinuyada samirya jachityi jiyadaju. ⁸Jùdenu jìta dityadoda jaryirya jivyatada vūñijyu, jiryatiy dañuma vūñichada juuchatavay, varidye sabatyeda Crístu variy vuryeyadaju. ⁹Ramunì jiryatiy saratyanumà Jùdenu diye vuy, Crístu nudajata, jaryivvyaju jìta sajantyuy Crístu vuryiva, Jùdenu niqeyadajisiyy. ¹⁰Varityidye vūvyichanuyada samitya-simiy, sūdutyada variy jidyenu munusadata vuryisayu. iJaryivvyaju jìta, jiryatiy vūvyichanuma jdutyasavay sĩa, sajantyutye jidyenu jnyadatate variy vuryivate! ¹¹Ne vinu ra,

vuryjchanatyani Jùdenuntiy, Vuyntyityu Jesucrístumusiyy, simusiyy jìta yinuy vuryimutyajadara jdutyasada sisaju Jùdenu.

**Arábamusiyy rundayada juuchueda
tìtaju nijyamìju, ramutiyy sūdeda
Jesucrístu jidyiyada nacho
vuyjuuchueda jiyadaju**

¹²Ramunì ravichasara daryaday, jiryatiy tìqui nijyamìmusiyy rundayada juuchueda mucadiva tìtaju, darya juuchuedamusiy jìta rundayada diiyada varintiy, ramusiyy rurarayada diiyada tìtaju nijyanvavya variy, jiryatiy rijyuuchueda tìtaju simusiyy. ¹³Munatyà jìta, netimyu ne sabayada Jùdenura jìñiquejada Muiyésibemusiyy didye, ravichanuyada yinuy juuchueda mucadiva, dañumamuy ne sayasayada Jùdenu nijyanvay nijyura juuchueda, netimyu ne saniquejadatavay didyeryi. ¹⁴Ravuudoda jìta diiyada tìtaju riy jiryatiy rivyichanuyada nijyanvay munatyavay, Arábamusiyy Muiyésibe saraju tìtaju, dañumamuy ne rijyuuchueda nūtyu sajuuchueda Arábay daryá. Jiryatiy savichanuyada vūmyunatyì Arábay vuryatidye vichasara nijyanvay diiyasavay, sabayajada Jesucrístu nijyu nìtiy rachasiy vūmyunatyì vuryatidye vichasara Jùdenu dadyeñu. ¹⁵Jiryatiy sasay Jùdenu mitya vurya jnyuada Jesucrístumusiyy, ne darya jiryatiy sajuuchuedamu jiryupajada Arábarya vase vichadà, ramutiyy ridyiyada rajuuavay variy, tìqui rupajadamusiyy; rashayada jìta Jùdenu sayada junay jadchiy, jiryatiy sasay mitya rajuu nijyanvarya jnyuada; tìquimusiyy sasarya, Jesucrístumusiyy. ¹⁶Daryantyamuy ne ravichada tìqui nijyamì juuchueda murichirya jidchavù sasayada day, ne yinuy tìqui nijyamì juuchuedamusiy rito

ramurichenusada day, sasayadamusiy jita rito samirya vichada rajuurarupajadivasiy. ¹⁷Tapitya ravuudoda diiyada tiqumisivvuy, sarupajada murichirya, jaryivyajū jita vuryanusujeyasara jnyadamu tiqumusintyi, Jesucristumusiy, jiryatiy sutay samivyevyuy, sasay mitya variy junareju jnyadantivvuy. ¹⁸Ramunītiy daryatiy tiqui nijyamī rupajadamusiy rundayada juuchuvada jiyadaju murichenusada, titaju nijyanvajyu, daryantiy jiryatiy sunuyada Jūdenu samini tiqui nijyamintiy, sunuyasara tarundamujuntiy samivyedye titaju riy nijyanvaj junareju jnyadaju. ¹⁹Tapi daryamusimuy ne sasiiteruyada tiqui, daryamunī rimechojada nijyanvajyuu juuchataway variy; daryamusintiy sasiiteyada tiqui satidye jtay Jūdenu samivyeryi nijyanvajyuu varintiy. ²⁰Jadchiy jita rivasiy, sabayada Jūdenura jiñiquejada, ramachojada juuchuvada jvadicchara variy rijyu nijyanvaj, jasiñi jita rasayada jaryivyajū Jūdenu ramityadeda varintiy. ²¹Ramunī, daryatiy ravuudoda juuchuvada diiyadamuju vuy, daryaday ravuununaya saramityadeda Jūdenuntivvuy, satidye jtay samivye varivvuy, vuryatidye jnyujeyasara variy Vuyntyityu Jesucristumu.

**Vuntyeryaniy sisaju Cristu
vuryityuyadamusivvuy**

6 ¹⁻²¿Tara vuryajtay varirya, tara? ¿Vuryajiriryi juuchuvadamu, ratidye jashya Jūdenu sayada varivvuy, vurya? ¡Ne vanay ntate dacyu! Jiryatiy vudyiityimya juuchuvadamu, ne vuryaniruchara jadchiñudarya juuchuvada nuday. ³¿Datyasavay vidye jirye, jiryatiy jityuvye Jesucristu diiyadamuju davvuy, titaju jiryatiy jityuvye simu davvuy? ⁴Jityuyadamu jita vuyvicha

nutyu jmuchusavay nta variy Cristusa, sadiiyadamu, jiryatiy sadiiyada vuryeyadaju daryaju. Ramujuntidye vuryarupiñumaya vadi jnyadamu, nutyu samisama Cristu diibyimusiy, Vujye vanda vanutyadata. ⁵Daryatiy vuyvichasara jmuchusavay vatajuu sisaju, darya savichada jmuchusi jidyiyadamu, daryaday vuryamisasumichara sisajuntidye. ⁶Vudyetya daryaju, jiryatiy jvatyicharunuma darya tariy vuyvichada rapurya sisaju crusityasa day, vuryatidye paruy variy riva vudyirya jvaayadacanuyada variy, ne ravuunusara juuchuvada variñudavvuy. ⁷Ne yinuy jmurysinuma juuchuvadajisidyeñi nitiy dii. ⁸Vudyetyama jiryatiy vutyuvachodamusiy vuryajnuchara Cristu jsantiy jiryatiy vudyiityimya sisa. ⁹Vudyetya yinuy tama sadiiy junay Cristu jadchiñuday, tama, jiryatiy samisama diibyimusiy daryaju day, ne ravuunu diiyada variñunñi. ¹⁰Tapi sadiiyadataya, jiryamityanitorya juuchuvada jiyasayada, diye sunuyadamu jita jivyichasara Jūdenuju. ¹¹Jiryantya jachipiyā darya jiñijyu day, nutyu diibymiy jiryeñicha variy juuchuvadaju, jnyvye jita jiryatidye vichasara variy Jūdenuju, Jesucristumu.

**Vuyvichasara muchechiy juuchuvadaju
varimiyata Jūdenuju**

¹²Ne jiryasabutyanīy juuchuvadajuyy, jiryevyu diyasaramuyu, jiryatidye tuvachu jiñiruyamu. ¹³⁻¹⁴Dantamuy ne jiryajnutatara jiryevyu nutyu jvaatyā juuchuvadaju. Jiryajnutatya jita Jūdenumujuyy, nutyu misavay diibyimusiy jiryajnutatya jityay, jiryevyu jarye yajnutatya simuju, samirya vichasara jvaatyaju jita, tapi ne ravuunusara juuchuvada jiryeñuday, jiryatimyu ne sanusuy Jūdenu jiñiqueja-

data nundyevyuy, sani nusũnuma diye jivyatadamu vuy.

¹⁵¿Nutyuna diye, nutyu? ¿Vurya vidye juuchuvay, vurya, jiryatimyu ne saniquejadamuju nusuchavay nundyevyuy? iTama day, tama! Savatadamu yinuy yinsurya vuryinuyada. ¹⁶Jiryedyetyisatya varityi vuryintatya timuju vuy, vuryatidye vichasara varyi samuchechiy, vuvyichasara varyi samuchechiy, vuryatidye tuvachu varyi simu. Daryani jiryevyichasara ti muchechiy, varimyata juuchueda muchechiy jiryatidye dii rucosiy, varimyata Judenu muchechiy, simu tuvachodaju, jiryatidye vichasiy samivye sutedomuju varyi.

¹⁷Richanatyate ni Judenu, jiryatyi dañuma jiryevyichanuyada juuchueda muchechiy, jiryanumityadamayu, jiryetyuvachoda varyi titaju jijechitya ramu samituchoda datyadoda, jiryatyi sititada jiryimura samituchoda.

¹⁸Jmuryasavay jita juuchuedamusiy jirye, jiryevyichama jita varyi Judenu muchechimyi, samirya vichadaju.

¹⁹(Rañique nurya jiryatyi vadiiryovay jirye, jiryejechipiyajadamu.) Daryatyi jiryintatyada tarirya jiryevyu vacha jvaatyaju, Judenu niquejada jiyaroju, daryaday jiryajnutatya diye samirya jvaayadajura jiryevyuntiy, jiryatidye vichasara varyi Judenuju. ²⁰Tapi varityi jiryevyichanuyada juuchuedata vuunusavay, ne vanay ntate jiryevyichada samirya vichadaju day.

²¹¿Nutyura datyada jiryedyetyada tariy jvaayadamu jiryatyi jiryadanuma diye rivantiy, nutyura? Ramusiy jita yinuy vuryimutyara diiyada day. ²²Diye jita jmuryasavay jirye, juuchuedamusiy, jiryevyichanuma Judenu muchechimyi varidye, jiryimutya ramura jijyiintyasada Judenuju, rucosiy jitarata tarijyu jnujeyasara. ²³Tapi juuchueda

jita murichenutanichara diiyadata vuy, Judenu jita say mitya tarijyu jnujeyasara vuy, jiryatyi vuryajnujeyasara Vuyntyityu Jesucristumu.

Sajiintyama Judenu jiniquejada jiyasayadamusivuy, vuryatidye vichasara samirya varyi sisa Cristu

7 ¹Ratuchu jiryiva, ratyeryiveda, tapi jiryetya datyara Judenumusiy runday niquejada, jamu nutyityumusiy rundacharantiy, ramuni vuryatuvachu ramu niquejada jnuñutidye vuniñcha, vudyiyada saraju titaju. ²Daryaday vaturuy vanutanuntyi nadavichasara puchusanuy niquejadamusiy, nanuvanu diiyada saraju yinuy judaca; sanumatyi dii varyi, nanajiantye jita varyi sisasidye. ³Netimyu ne sadiiy nanuvanu didye, naryityi rupi varyi saniyare sisa ti vanu, riryanique varyi nanunijyu: Nanucadnavedamu jiryupi sisa vanu. Nanuvanu diiyadivasiy jita jiryupi sisa vanuntyi, ne ti raryi nique tara varyi nanunijyu nuday, jiryatyi nanujiintyemya varyi sisasiy jivyanubadye, samiryanuma varyi nada day. ⁴Daryaday jiryentyi, ratyeryiveda, sajiintyama Judenu jiniquejada jiyasayadamusiy jirye, jiryatyi svatyanini Cristu jiryeyadaju, jiryatidye tuudi variñi nityi misada diibyimusiy, jiryatidye jmutya tarivani Judenu varyi. ⁵Tapi varityi vuvyichanuyada jachipiyavay vujyu, jiryatyi sutedomu jibachara darya, rañi judema varirya vacha niruyada vujyu, vujyuuchueda varyi diiyadamuju. ⁶Diye jita vuniñcha jiiintyevye saniquejadamusiy, jiryatyi diiyasavay ramusivuy, jiryatyi tariy ravuununuyada vuy. Diye vuvyichasara jiiintyevye, vuryatidye vicha varyi vadi vichadaju, Judenu Jnutu jmutyadata, jiryatimyu ne vanay vuvyichasara

daryatiy radatyanusara Jüdenü niquejada nüchara day.

**Juuchuveda jaryinra
ratidye jatachu varivyuy**

⁷Vuryajtajanu dyetya varyi: ¿Juuchuveda dyetya saniquejada? iTama day, tama! Ne yinuy saniquejadamusiy vüdyetyara tara ranicha juuchuveda day. Dantyamuy ne vüryi datya niryuyada riva vütyenu barya, netimuy ne sanique Jüdenü jiñiquejadamu: Ne yaniryuy riva jityenu barya. ⁸Juuchuveda jita jotada jnutyadeda vüjechimuyjura vacha niryuyada, Jüdenü niquejadamusiy runutyadedara, yinuy vitya ne vanay rivaay juuchuveda vüjechimuy varityimuy ne ravichada saniquejada day. ⁹Tapi Jüdenü niquejadajisiy, vüñi jtay vüvyichada jnuñu, saniquejada jtjadivasiy jita vüdyetyada varyi juuchatavadyevyuy, vuryanuma dii ramusiy. ¹⁰Vüdyetya varyi: Jiryatiy sabayada Jüdenü vuryinuyadajura jiñiquejada, ramachojada varyi vüdyiyadajuntiy. ¹¹Juuchuveda jita jurirya Jüdenü niquejada, ramutiy raquivüchu juuchuvadamuju varivyuy, ramudoda jita varivyuy jiryatiy rutay: Yadiiy juuchuvadacosiy. ¹²Ramuni vüdyi riva Jüdenü niquejada, rantyityu niquejadate day, vase jarye, samirya jarye risajura.

¹³¿Rititavidye Jüdenü niquejadara vumyunusada varyi? iTama day, tama! Juuchuveda jita judejadara diiyada samirya Jüdenü niquejadata vüjuy, vuryatidye datya: Sitenu jamirya vadichara dárya juuchuveda day, radityadoda nicyaravyaju varyi rivayu. ¹⁴Vüdyetya jita daryaju jiryatiy ravicha samirya Jüdenü diya jiñiquejada jtotadeda. Vüdyirya jachipiyajada jita, ne samirya saju, jiryatiy ravicha juuchuveda titaju daryaju vuryiva day.

¹⁵Ramunimuy ne vüdyetya nütyura vüdyetyá, nütyura, tapi ne vuryivaacharara jiryatiy vuryivaaryurya; jiryatiy javittuychara nta vüjyura, raní jita vuryivaay varidye. ¹⁶Jadchiy jita vüjechipiya samirya ranijyu saniquejada. Ne samirya varirya vuryivaayada jiryatimuy ne vuryivaaryurya, vüdyetya daryaju samirya varidyerya saniquejada day. ¹⁷Diye vüdyetya: Ne vüdyirya vüñi jvaarya nicyaray, juuchuveda jita jvaatyaniy vüdyerya. ¹⁸Tapi vüdyetya ne tara samirya vuryimu, mitya, vuryitay vüdyirya jachipiyajadamu. Vüñi jita jvaaryurya samirya, ne vüchara nta daryaju darya.

¹⁹Dantyamuy ne vuryivaarya jiryatiy vuryivaaryuy samirya, nicyarañiday vuryivaay varidyerya, jiryatimuy ne vuryivaaryurya. ²⁰Ramuniday varityi vuryivaarya jiryatimuy ne vüñijvaaryurya, variñi jita ne vuryivaay vüdyiryara, juuchuveda jvaatyaniy varyi vüdyerya, jiryatiy vuryiva vichara daryajura. ²¹Vüdyetya varyi nütyurará: Variñumaty vuryivaaryurya samirya, jasiñuma vütyuunu varidyerya nicyaradye, ratidye jatachu varivyuy. ²²⁻²³Tapi vüjechimuy jita vuryichanatyara Jüdenü niquejada day. Vüdyi jita varyi riva vüdyirya jachipiyajada, jiryatiy Jüdenü Jnutu jachipiyajada jiyarøjura. Jiryatiy vüjechivyara, ravuunusara varivyuy, vuryatidye juuchuvachara varyi.

²⁴iVuryantyutyate varivyuy! ¿China rajantyuy vuryiva ramusiy vüdyirya jachipiyajada rapurya, chi? jiryatiy diiyadamuju darya. ²⁵iYentyumyate nüdyiva, Yeye, Nüntyityu Jesucristumusiy! Jadchiy, darya ritesimya darya, vüjechitya vütyuvachu ramu Jüdenü niquejada day, vüdyirya jachipiyajadamu jita vütyuvachu juuchuvadamu day.

**Daryamusiy dyetya vuryicha Jüdenu
Jnutu jtedamuju**

8 ¹⁻²Tarantya jiyasayada diye vüjyu nüday, jiryatiy simu davyuy, Jüdenu jaryeti Jesúsnu vuy, tapi jiryatiy vutyuvachu Jesucristumu, vuryintu jnyadaju, sumurya Jüdenu variy juuchuedamu diiyadajisyuy. ³⁻⁴Darya sivaayada jita Jüdenu jiryatimyu ne vanay rivaay saniquejada yasiquita vüjyu, jiryatiy vadiiryora vüdyirya jachipiyajada rapurya daryaju. Supajada jita variñi jidyenu vüti, nütyu vüvyu juuchuedacanurya, juuchueda murichenutadedaju, jiryatiy samurichenutadedara juuchueda Jesús vümu, satidyed jtotaniy vasera jiñiquejada vuñijyu, jiryatiy vuryupichara Suntutu, ne vüdyirya jachipiyajadata. ⁵Tapi nityi vichasara jidyirya jachipiyajadamuju, raniyyu sajachipiyasara variy. Niñi jita jiryatiy savichasara Jüdenu Jnutu jachipiyajadamuju, raniyyu day sajachipiyasara varinty. ⁶⁻⁷Vüdyirya jachipiyajada jita diiyadaju day.

Jüdenu Jnutu jachipiyajadamuju jita vüjchepiyasara tariyyu jnyadaju day, samiy vichasajaju jarye risaju. Tapi vütyi jachipiyasara vüdyirya jachipiyajadata vüvyicha Jüdenu mityasivveda variy, jiryatimyu ne vuchaburyuy sütedamu, dantyamuy ne vanay nta vuchabuy ramusiy. ⁸Rityi vichasara jidyirya jachipiyajadamusiy, ne vanay ruvaarya Jüdenu jachara variy. ⁹iJirye ñita jidyirya jachipiyajadamusiy vichavay! Jüdenu Jnutu jachipiyajadamusiy vichavañuma jiryedye, savidye vichasara Jüdenu Jnutu jiryiva. Ne vüvyicha Cristu siityarivay netimyu ne Suntutü davyuy. ¹⁰Cristuvidye jiryimu, jnyu day jiryintu varidye, jiryatiy süteda Jüdenu samivye daryaju jirye varidye; jiryevyu

jita dii juuchuedamusiy varidye. ¹¹Savidye vichasara jiryiva Suntu nityi misadedani Jesús diibyimusiy, sajnyutanirya jiryevyu diiyasara jaryentiy, Yintuta, nityi vichasara jiryiva.

¹²Ramuniday, ratyeryiveda, ne vüdyividyevyuy vuryatidye jvaarya vüdyirya nüruchara day. ¹³Tapi vütya vichasara jidyirya jachipiyajada jiyadaju, vuryadiichara variy rucosiy. Vütyi paruy riva vüdyirya jachipiyajada nüruchara, Jüdenu Jnututa, vuryajnyuchara variy.

**Daryaniday vuryicha
nütyu Jüdenu dadyeñu**

¹⁴Muvyeñintiy racha Jüdenu Jnutumusiy datyanusavay, riñi jita racha sadadyeñu varidye. ¹⁵Tapi vuryimutyajada simusirya nütyunuma sadadyeñu nta varivyuy, ramutiy vuñiqueta variñi: Taty, vuñuma suvütyiñi nütyu tariy vüchuvyada nütyu muhechimy. ¹⁶Jüdenu Jnutu jita jtay jidchavü vüjchepiyajadamuju, sítenu Jüdenu dadyeñu vuy. ¹⁷Vütyi vicha sadadyeñu, vuryajmutyanuve variy titajura sabarya, vuryajmutya jidchavü sadenu Cristu tara, variñumatiy vüdyetyara jarupantasada mityiji sisa, vuryatidye vichanusasara vandamu sisa varinty.

**Tama taji ranicha vüpyarutyada nüday,
mitya vuñi jachipiya: Samirya sivaay
Jüdenu vuryajiju**

¹⁸Rajechipiya jita jiryatiy ne vuryajachipityara vuryarupantasada jiyu nüday, vuñumatiy diy riva vanda jiryatiy Jüdenu radityanusara jarichumu vüjyura. ¹⁹Tapi Jüdenu judera rani jaryuvuy jachipiyajadamusirya sadadyeñu dityanusada day. ²⁰⁻²¹Rantuchara jaryi

niruyadamu, jiryatij vuunusara daryaju mitya jarupadodamura, Jüdenü jtedamujura, (Arábay juuchüveda-musiy), ratidye nutuy rajiju yimuryasada, yavatyasada jubivaju, jiryatij sajmurya Jüdenura, daryaday sajmurya varintyiryi jidyedyeñuntiy juuchüvedamusiy, vandamu vichadaju.

²²Vüdyetya yinuy jiryatij ratiñasara judesara titaju, nutyu rupachoda nuvadedamu ratiña diyesaraju ramomusiy, vadi judesara momusiy.

²³Ne vinu judesara tiiñasara, vujeryentiy jiryatij vuyntuñuvesarara vuvyu jmuryasadantiy, jiryatij sasay vadira vuvyuvaju vuy, sanumatij jmutyanuvi pariche jidyedyeñuju vuy. Sajotada jmutyajada Jüdenü vuy sasayadanumatij Yintu rajotadamusivuy. ²⁴⁻²⁵Vuyntuyadamu yinuy saramityaniy vuryivara, tapi jiryatij vadicharanuma daryaju darya, ne vuyntuy variñundyerya. ¿Tajuna vuryanuty rajiju nday jiryatij vudyimya riva day, taju? Jiryatimyu ne vadichara didyerya, rani jita vuyntuchara tapi day.

²⁶Daryantij Jüdenü Jnutu jmutyasara vudyiryovedamu vuy, tapi ne vüdyetya nutyuramusiy vuryijechiñuy tara siva Vuryindenu, nutyuramusiy, nday Suntu jachiñuy vuryeadaju jitiñajadatara, jiryatimyu ne vanay vuñiquesarara.

²⁷Nini jita nitij diy titaju riva vujechiy, nini datyara Yintu jachipiyajada, jiryatij sajachiñuy vuryeadaju, jiryatij Jüdenü jiiñtyasavay daryaju vacha vichadajisidyevyuy. Sajachiñuy jita vuryeadaju daryatij savata Jüdenü darya.

Sitenu vujyusaranuma daryaju darya canayada Jüdenü jtedamujay day

²⁸Vüdyetya jita sivaachara Suntu titajumu vuryisa, Jüdenü vatavatya.

Samiryaju sivaay titaju vujyura, tapi vuvyicha Jüdenü natuvye, jiryatij sanatuvyuy, vuryatidye vichajayasara sisa variy. ²⁹Jiryatij tarimya sadatyanuyada vuryaday tuvachu simu, sabayada jityaju varivuy vuryatidye vicha nutyu savichasara sadenu Jesús jantyasi nta darya variy, satidye vichasara Jesús rajuu vutyeryiveda munatyiju varintiy. ³⁰Jiryatij sabayada jityaju jidyedyeñuju vuy, sanatuyada jita risajuntivuy. Jiryatij sanatuyada vuy, suteda variy samivye risaju vuy. Jiryatij suteda samivye vuy, sabayada vandaju varintiyvuy.

³¹¿Tana vuryajtay rivasiy, ta? Jüdenutij vuryeadaju, ¿china rasiryisara vuryearoju, chi? ³²Netimyu ne sūbayada Jüdenü jidyenu vuryeadaju, jiryatij sasayada jita vuryeadaju titajuni, ¿nutyuramusimyu ne sasay titaju tara sisaju vuy, nutyuramusiy? ³³¿China ratuchuta vuy, chi? jiryatij Jüdenü jarjetavay daryaju vuy. ¿Jüdenü dyetya nitij vasedoda vuy? iNe dyetya! ³⁴¿Chira rachaniy tara vujyuuuchüvediva ndavyuy, chi? ¿Cristu dyetya nitij batyeda vuryeadaju, jadchintiy samisadivasiy yasubeda Jüdenü nutyityudamyuju, jadchityi sajachiñuchara vuryeadaju sivantiy? iNe dyetya! ³⁵¿Tana rajiintya Cristu vatadajisivuy, ta? ¿Jarupadoda dyetya? ¿paruchariy dyetya? ¿javittyuyada dyetya? ¿jachijada dyetya? ¿sidyavü vichada dyetya? ¿suvuchara dyetya? ¿Va jchityitya munuta dyetya? iNe tara nta mitya nday! ³⁶Nutyu nuchara day:

iRidy jvayuchi ndyiva, judaca ruvajeyasara nuy, jiyadaju, Yeye! ³⁷iNe! iNe ti rajiintya savatadajisivuy! Simusiy jita nitij vatada vuy, vuryivyaju jita vichasiy vuunuvay titaju darya jantyasarumu. ³⁸⁻³⁹Radyetya sitenute daryaju, ne vanay nta

rajiintyataniy tara vuy, Jüdenü vatadajisivyuy, jiryatiy savata Vuyntyityü Jesucristumu vuy. Dantyamuy ne diiyada, dantyamuy ne jnyada; dantyamuy ne Jüdenü jpavay, dantyamuy ne bayantu nutyityumiy; dantyamuy ne jiryatiy ravichasara diye tara, dantyamuy ne jiryatiy rāchasara tarundamuntiy; dantyamuy ne jiryatiy vanuyada datyadatavaryi; dantyamuy ne jiryatiy navay vicharara, dantyamuy ne jiryatiy mucojariy vicharara; dantyamuy ne ratarya judesara tara, ne vanay nta rajiintya tara Jüdenü vatadajisivyuy.

Rivyichasara Judíyüveda Jüdenü jaryetavay

9¹⁻²Rítay jíta sítenu Jesucristumu, raquivuchutya, mityamusiy radyetya rajechimyu Jüdenü Jnutumusiy: Jaryi rañuvay, ne rapyaruryuy nuvayada rinchiy ratyevay, Irayénuveda. ³Raryi niryü daryaju riyadaju, saryi jiyarönu Crístu ray, raryi maçho jiiintyasí sajisiy riyadaju, sañuma vichaniy Jüdenü tara variryi, jiryatiy rirrachu daryajuni sadenu Jesucristu, ne yinuy sítenu ratyevay nuñíndesadamudayu. ⁴⁻⁵Riy jíta vichasara Irayénuveda. Riy jíta jaryeta-savay Jüdenü dadyeñuju day; saditya-doda jidya riy; sabayadara yiteda riyadaju; sasayada jiñiquejada nuchara riy, rivyichadeda saradodajuyü; saditya-doda rivara nutyuramusiy vuryajachipiya sanijyu Jüdenü, nutyuramusiy, nutyuramusiy vuryajvaachara saju, nutyuramusiy; suteda yajvaay samirya riy; rimyunatyavay rivyichanuyada Avurábay, Isácubay, Jacóbubay jaryentiy; sítenu rityenu savichasara Crístu, títaju Nutyityüte, Vuryíndenu jchanatyasíte, taricharaju. iDaryani rāchasarate títaju!

⁶⁻⁷Dañumamuy ne vuryítay jiryatimuy ne ritotaniy Jüdenü jtedara jivyatara. Ne rivyicha Jüdenü jaryetavay daryaju day, títaju jiryatiy Irayénu judevadyeryi, daryantyamuy ne vuryítay Avurábay judevay títaju riy, jiryatiy rivyicha sadadyeñu, Jüdenü daryaju jteda siva Avurábay:

Jiryatiy yindevay Isácumusiryi, rajtay sítenu yindevay variryi.

⁸Vuryítay rata jiryatiy Jüdenü jteda Avurábay dadyeñu riy, vinu rityi rupaya Jüdenü jtedamu; ramunimuy ne rivyichasara Jüdenü dadyeñu títaju jiryatiy sundejada Avurábay jivyumusiryi. ⁹Jüdenü jteda yinuy siva Avurábay:

Darya rundamu rācha jiyuntiy, detinuma sacha jivyatura Sára varyi.

¹⁰Ne vinu ramusiy vudyetya chavay vichasara Jüdenü dadyeñucu, ne yinuy Sárájube denu, vumyunatyí Isácu jíta, niñi detuchuni jivyatura Rebéca day.

¹¹⁻¹²Sarupachodajisiñada parunāsijyuy, Esavú, Jacóbu jarye, suteda Jüdenü Rebécabavya:

Jijyotya rācha jityeryi cumude. Suteda daryá netimuy ne nanurupeda parunāsijyuy didye, netimuy ne nadivaacharara samirya didye, vācha vichāda jarye, ratidye maçho Jüdenü vatara vadichara vuyyu, jiryatimuy ne sajaryetani nijyamí yivaayadiva; sajaryeta jítani nítii sanaturuyü.

¹³Darya nuchara niday jiryatiy suteda Jüdenü rivasiy Madaquíabay jtosirya:

Ravyatasara riy Jacóbuveda, Esavúveda jíta ravittyuchara day.

Savichasara Jüdenü vase vichara títaju nijyanvayyu

¹⁴¿Vuryajtay dyetya ramusiy ne dyetya vaseni Jüdenü? iNe dyetya!

¹⁵Suteda daryaju siva Muiyiséibe:

Rajantyutyani, ñitiy rajantyutyaryuy;
rajantyuy siva, sivatiy
rajantyuryuy.

¹⁶Ramuní vudyetya sajaryetasara
Jüdenü vinu yentyutyadamu vuy, ne
sajaryetasara vuñiruyadamu vuy,
daryantyamyuy ne sajaryeta vuryivaaya-
diva vuy jiryatiy vuryivaay
parucharimiyusirya. ¹⁷Tapi Jüdenü jteda
siva Aravúbay, Muyisésibemyusiy:

Ramu jíta rabeyada nutyityujü ji,
ratidye dityanu mityamusirya
radyetyada yimu, ramutiy
ravichaniy darya ji, riryatidye
tuchunumayara ritya titaju
mucadiva.

¹⁸Ramuní vudyetya santuy Jüdenü siva
sivatiy santuyuryudye, sasurutyaniy
vacha jvaayadamujüní, ñitiy
sasurutyaniuryentyidye.

¹⁹Yajtay dyetya variy riva:
¿Nutyuramusiña sayasay vanira vuy,
nutyuramusiy? ¿chíña rañi vanütya
yitay rajü Jüdenü vatarayu, chí?
²⁰Ritajanu varintiy ji: ¿Chira yitay ji,
chí? yatiy jmutya yindenu nijyü.
Ritajanuviy júdesarani yindenu: ¿Taraju
yinde darya darye, taraju? ²¹Saryintya
jvaayasa jiimo jvaañu tapuqui nandiipu-
musirya tanuqui japatyu, tatoqui ramu
mutityo risaju. ²²⁻²³Daryamusini dyetya
sadityanury Jüdenura jiñiqueyada
juuchuvada jchaju, sündevay
jarapvyemyu jidyitanura.
Sadatyataniryuy parutasavamyura
jivyanuyada, dañuma sachideda
parucharimiyusiy rijyuyü. Jachintiyi
sadityanury jantyutyasavamyu titajura
jidyá, jiryatiy sudutyanyuma vuryajijü
darya. ²⁴Vujyü jíta darya, jiryatiy
sanatuyada ramuju jidyá vuy, ne vinu
Judíyuvada jsasiy sanatuyada, ruvay
jsasintiyi, jiryatimiyü ne Judíyuvada
daryi. ²⁵⁻²⁶Darya saniquejada Josiyabay
catera padyemyu:

Rajtay rañijyanvaryi rityimiyü ne
rañichada rañijyanvay;
jiryatimiyü ne vatasavay
riñichada, rajtay ravyatavay
varintyiryi. Jijyomu jíta jasitiy
süteda tariy ruuva: Ne jiryecha
rañijyanvay, jasiy vichajomu day
riryajtay rinchintiy: Riñi
vichasara Jüdenü dadyeñu
jiryatiy junareju jnuvvyeri.

²⁷⁻²⁸Satuchoda Isayiyasibe
vijyomujache Irayénuvedanchiy:
Dañuma riryajasay Irayénu dadyeñu
rajuujü nutyu tichajuru saraju,
riryaramitya vinu rityevay,
jiryatiy sajtotaniy varenu jaryuve
Nutyityura jiñiquejada, jiryá
mucadincha.

²⁹Daryani satuchoda Isayiyasibe
rajisintiy:

Netimiyü ne samachotadeda jarichu
sutarumiy nutyityü riy tavay
vuryindebimijyü, vupyarutayetye
variý, nutyu raparuteda vichada,
Sodóma jtya tara, vuyvichavate
variý daryantidye, nutyu
Comórra paruteda daryantiy.

Ne rityuvachuruyada Judíyuvada samituchodamu

³⁰¿Nutyura vuryajtay variy, nutyura?
Jiryatimiyü ne Judíyuvada daryi, riñi jíta
saryedara jiryatiy süteda Jüdenü vase
vichavay rityuvachodamusiyu,
dañumamyü ne rivyatanyada ranacho.
³¹Irayénuvada jíta rañi vatanuyada
ranacho day, ne ridiyi riva samirya
vichasada Jüdenü diya, ne vinu
niquejada jtotadedamujü. ³²¿Nutyuramu
ne vanay, nutyuramu? Jiryatiy ridyirya
jvaayadamusiy jivyatada ranacho, va
rityuvachodamu jiñi vatara cay.
Ricyasinuyajada nta sanchasiy ravichü,
jiryatiy casinuyasí daryajüní Crístu rijyü,
ne ridyetyaruyada daryajura jiryatiy

sabatyeda crusityasa riyadaju. ³³Darya nucharanı daryaju sanchiy Crıstu darya:

Jiryajnuıy, rabe rañijyanıvay
vichadamunı casinıyıyasi ravichı,
rabe Siyómunı jımu ravichı
nıtyu taanı rijyu, dañumamıy
ne riryajada varyı ranchiy rityı
tuvachu simu.

10 ¹Ratyeryıveda, ratyuchusara sısa Jüdenı riyadaju ratyevay İrayénuveda, rajechipiyasara riyadajuntiy, riryatıdye ramıyanıy varyı yıvara jıyyuuchurveda. ²⁻³Tapi ratyuchu riyadaju, jaryı vanıravay Jüdenı jiyadaju daryaju daryı, va ridyetyadamu jıñı sıryı ranacho Jüdenı jachara cay, tapi ne richaburyıy daryaju Jüdenı vasedodıva, jiryatımyı ne ridyetyarıy daryajura jiryatıy sıteda mitya samıvyevıyıy, riberyırya jıdyırya jvaayada rubıvajı, Jüdenı jteda. ⁴Tapi supajada Jüdenunı Crıstu jıñıquejada jtótadedaju, vuryatıdye sarye varırya jıryatıy sıteda samıvyevıyıy, tıtaju jıryatıy simu tuvachuvadyevıyıy.

⁵Tapi sanıyada Muıysésıbe ranchiy jıryatıy vıryı saryera samıy vıchasaıada Jüdenı dıya, jıñıquejada jtótadedamıy: Nıtıy jtótanırya, nıñı rajnuıjeyasara ramusıy.

⁶Nıñı jıta jıryatıy sasaryera samıy vıchasaıada Jüdenı dıya jıtyuvachodamusıy, sıtay varyı nıtyu tarıy nuchara day:

Ne yajtay jıjechıpyıjadamu: ¿Chıra rajasumıy jarıchumuıy, chı?
santantye puchıy rumusıñı Crıstu.

⁷Dantıamıy ne yajtay:

¿Chıra rajmusa ravımu sıvıchıra,
bayantu vıchajo, chı?
santantye puchıy dııbyımusıñı Crıstu
cay. ⁸Sanı jıay jıta:

Ne rıpyate ranıcha samıtıchoda
jıryajısıñııday; jıryıtomu sısajıra,
jıryejechımyı jarye.

Ranı jıta sıtenu Jüdenı nıquejada day, jmu tuvachusara jıta, jıryatıy nıtyuchıjıyayasara darya. ⁹⁻¹⁰Tapi jıryetyı tıchu vıjıyomıjache: Nıñı Jesús Nıtyıtyıy, jıryetyı tuvachu jıjechıtya varyı ramı jıryatıy Jüdenı mısadedı dııbyımusıñı, jıryaramıyanıy varyı yıvara jıyyuuchurveda; tapi vıjechıtya yınıy vıtyuvachu vase vıchasaıadaju, jıryatıy sıtay Jüdenı samıvıe varıvyıy, vıjıyuta vıtyuchı vıjıyomıjachera vıjechıpyıajada, juuchurveda ramıyadedaju. ¹¹Darya sıteda catera nucharamıy:

Tıtaju rityı tuvachu simu, tamı
rıryajada varyı sanchıy.

¹²⁻¹³Jıdchavı yınıryı Judıfyurveda rusa jıryatımyı ne Judıfyurveda daryı, tapi nıday rañıcha nıtyıtyıy tıtaju rıjıyuntıy. Nıñı vıchısaıa jaryı jantyutyıra daryıy rıjıy jıryatıy rıñıatıy jantyutyıada ramıyadedajunı, tapi nıtıy vatanımıcha ranıcho jantyutyıada sıtyamı, sıjantyıy Jüdenı varyı sıva.

¹⁴¿Nıtyıchıñı vıryıvyıata jantyutyıadanıcho, nıtyıchıy? tamı vıtyuvachu simu dıdye, tamı. ¿Nıtyıchıy vıryıatıvıachu simu, nıtyıchıy? tamı vıtyıvıachu sanchıy dıdye, tamı. ¿Nıtyıchıy vıryıatıvıachu sanchıy, nıtyıchıy? tamı tı rañı tıchu dıdyerya, tamı. ¹⁵¿Nıtyıchıy rıryajııya tıchıvay mıtya, nıtyıchıy? tamı jpasavay rıñıcha dıdye, tamı. Darya nuchara nıday:

ıJaryı samırya nıday rutıjadamu
samırya tıchıvay!

¹⁶Dañumamıy ne rıñı tuvachıryıy tıtaju ramı samıtıchoda, tapi sanıquejada İsayıyasıbe:

Nıtyıtyıy, ¿chıra tuvıachu ramı
vıtyıchoda, chı?

¹⁷Ramunı vıdyetya vıtyıvıachu simı varıtyı vıtyıvıachu samıy sanchıy Crıstu, jıryatıy rıtyıchu tıchıvay varyı sıtedamu.

¹⁸Ritajanu jita jadchiy: ¿Neviy rityuvachoda? ¡Rityuvachodajuú!

Rurayada ransada títaju mucadiva, ritojada riñiquejada títaju vichada rámurivavajü varyi.

¹⁹Ritajanu jítantiy: ¿Neviy ridyetyada Irayénueda day? Suteda Muyisésibe munatya Jüdenuju:

Sanunüyataniy Jüdenü riva riy, ratarya nijyanvatya, jiryatimyu ne rütay nijyanvaryi. Jivye nijyanvay raniquettaniriyi.

²⁰Isayíasibe jita tuchoda jichuvuyasadamu Jüdenuju varyi:

Richeryerye rityimyu ne vatanuyada rañecho; radyityanu rirye rityimyu ne rañi jtajanu riva.

²¹Jadchiy jita suteda Irayénuedanchiy:

Jüdacá rañatuye daryamusiriyi nijyanvay siitejerasamiy, jmutyajajadacanumiy jarye.

Judíyueda jnura raramityasara

11 ¹Ritajanu jadchintiy: ¿Sarrachumumya dyetya Jüdenü riy jiniñyanvay? ¡Ne dyetya! Ray jita yinuy Irayénu nijyamí day, jiryatiy savichanuyada Avurábay ramyunatyi, ririiiñu jita Myijamí day. ²Tama sarrachoda Jüdenü riy jiniñyanvay, tama, jiryatiy sajaryetanuyada tariry rajotadamusiriyi. ¿Ne jiryedyetya nütuyura ranique catera nüchारा Edíyasi-nchiy jiryatiy satuchutáda riy Irayénueda Jüdenüva? Suteda Edíyasiy varyi:

³Nutyityu, rimyunumumya riy jiiyyu tuchuvay, riryavatumara jiiñiyu jachipiyajo. Vinu rañuma rañi macho rasiquita jiniñyamí, rivyatanuma rañechoñtidye, ruvedaju.

⁴¿Nütuyura jita sumutyajada Jüdenü variñi, nütuyura? Suteda:

Rabemya rajyu riy darajuñiyate varanca vaduy rityimyu ne

jadasidyoda Baádu jantyasi nachojuyü.

⁵Daryantiy diye rundamu nümecho nüdyeri, jiryatiy savatadamu jijeryetáda nüdye. ⁶Mitya savatadamu jijeryetáda nuy, ne nüdyivaayadiva. Ne yinuy, saryityi jaryeta nüdyivaayadivayü, ne ramácho varyi mitya savatáda.

⁷⁻⁸¿Nütuyura diye, nütuy? Jiryatiy riñi vatáda Irayénueda samirya vichasáda nacho, ne ridyiryuy nta riva; vinu jaryetasavay jita diy riva. Tavay jita machojada jamirya jachityavay mitya rajisiiy, darya nüchारा nıday:

Sabamya Jüdenü nütuy niyübyi vichadaju riy, puryesara riñisiy riñuma diy riva, rityuyü jarye riñuma tuvachu, diye saraju títaju daryára.

⁹⁻¹⁰Suteda Davyíbe risajuntiy:

Sama títunu Jüdenü samirya rivyicháda taanumu jiiyyü, riryatidyé jatya raniy rasurütya, rasiñuma ramurichevay varyi. Sama jiiñuputyaniy riñisimiy rajisiiy riñuma diy riva; sama tásaquinutaniy rajidyedata riiyyuuchüvedayu.

Jüdenü say riyjura ramityadeda jiryatimyu ne Judíyueda daryi

¹¹Ritajanu jadchintiy:

¿Ricyasinuyajada dyetya Irayénueda jiiñotodaju títaju? ¡Ne dyetya! ¿Jiryatiy rirrachura Crístu batyeda, riryabaryi dyetya rucosiy? ¡Ne dyetya!

Ricyasinuyajadamusiy jita ritojada jantyutyáda ruumu, jiryatimyu ne Judíyueda daryi, riryatidyé jnunütya Judíyueda varirya, riryaniyyü varintyirya darya jantyutyadantidyé.

¹²Raniñiy vichasara jaryi samirya Judíyueda casinuyajadivasiy, títaju mucadiva vichavajyu, rani nta jaryi samirya ricyovedivasiy riyü jiryatimyu

ne Judíyuvēda daryi, jaryivyajū samiryā rācha riryānumatīy tuvāchu tītaju Judíyuvēda, riryatīdye sarye variryā Jūdenu vātara jījyū.

¹³⁻¹⁴Rañique diye jiryīva jiryatīmyū ne Judíyuvēda jīryēdye: Jiryatīy ray jīta vīcha Jesús nusūbyi rījyū jiryatīmyū ne Judíyuvēda daryi, rīchanatīyara rīvaayada, ramutīy dyetya riryānunūtya ratyevay Judíyuvēda rīva ray, riryatīdye ramītya variy rītyé.

¹⁵Rījetyasādanumatīy Judíyuvēdayu, rūdutyē tavay nījyanvay variy sisajū Jūdenu, jaryivyajū riryīmutyāsādivasīy rācha nūtyu mīśasubēda dīibyīmusīy vadī jnūyadajū, jiryatīy rīñīcha dīīyasavay jījyūuchūvedīva.

¹⁶Jīintyasaratīy Jūdenujūra rajōtyā jaryā jmyīchara, varītyī vūche sayarūrya Jūdenuyū, ramācho jīta jīintyasara tītaju sajū varīdye; jīintyasaratīy ravīcha rūtījyūūntīy, daryā day rācha rajīintīy. (Jīryata rabeyā daryā; jīintyasītīy Jūdenujūnī Judíyuvēda munatīy, daryānī rīvyīchāsīy Judíyuvēda tītaju, Jūdenu jaryetāda jīñījyanvayjū daryajū rīy. Vuryajachīpiyā rīñījyū Jūdenu jaryetavay nūtyū nīnu nutasara. Runtījyūū jīta Avurābadye, rajīī jīta sūndevay Judíyuvēda day.)

¹⁷Sapatacheda jīta Jūdenu rajīite, Judíyuvēdate, sarupadēda variy tajīī rūbīvajū jiryatīmyū ne Judíyuvēda jīryēdye, nūtyū tova vīchara nīnūjīī sarupadēda rūbīvajū jīrye. Jasiñī jiryīmutyā vatajūū rusāra rarīcha, rūtījyūūrīcha, jūnare jnūyadajū, jiryatīdye jontay variy jiryatīy jīryevyīcha samīy jvaavye daryajū Jūdenujū. ¹⁸Ne jiryajchanatīyā jīī patasaranījyūūyū. Jīryetyī jchanatīyarūyū, jiryajachīpītyāra jiryatīy ne jīryejyevyechura rūtījyūū, daryā vuryītañī Judíyuvēda munatīy, ranī jīta javyechū jīryēdye. ¹⁹Jīryītay dyetya

jadchīy: Patasara dyetya rajīī vuryajījū. ²⁰⁻²¹Sītenu nīday. Patasavaryī jiryatīy tuvāchūsamīy daryajū daryī; jīrye jīta rupanīchavay jīryetyuvāchoda jīyadajū. Ne jiryajnunūtya variyū; jiryāsuvūy, tapī netīmyū ne santyutya Jūdenura sītenu rajīī, daryantīyamūy ne sajantīyutya jīryentyīdye. ²²Ne jiryīnūy, samiryā jvadīrya day sanīcha Jūdenu, jadchīy jīta samīrye mītyamūsīntīy. Sanīqueyada mītyamūsīy rīyarōjū rajīī patasavay, jīryejyū jīta sanīcha samīrya jvadīrya jīryetyī mācho tītaju simū tuvāchuvay, dantīyamūy ne sarōtya variy jīryeñūday. ²³Patasarajīī jīta rītyī parūyada rīva jītyuvāchoda, sarupānīy jīta Jūdenu variy rūbīvajūntīyū, Jūdenu yīnūy datyāra rarupanīchāda yībīvajūntīy. ²⁴Jiryatīy jīryevyīchanūyada nūtyū tova vīchara nīnūjīī, sarāchāda Jūdenu variy jīrye sātīdye rupanīy variy nutasaranū jījū variy jīryentyī, jaryivyajūte sarupānīrya nutasaranūjīī yībīvajūntīy, jadchītyī sapatāra.

Tamītya rundamū riryāramītyasara Judíyuvēda tītaju

²⁵Tapī jīryeñūma jachīpiyā jaryī datyavay jīryedyīrya dayū, ne ravayāta jīryāmācho datyīsāmīy ranchīy, jiryatīy sadītyānu Jūdenu rīnchīy Irayēnuvedāra, jiryatīy rīchurūchodāra jījēchīy rajīsīy Jesúsūmū tuvāchoda, rarūnda sarājū varītyī riryajayāsīy rajūmūsīy Jūdenu nusūjyovīmū jiryatīmyū ne Judíyuvēda daryī. ²⁶⁻²⁷Variñī jīta riryāramītya Judíyuvēda tītaju riryānumatīy tuvāchu variy simū, nūtyū nūchāra nīque daryā:

Sīyōmūsīy jīta (Irayēnuvedā tēnū) samūtī vuryeyada rāñūjūsī. Nīnī rajatya Jacóbubay jūdevavyāsīrya vācha vīchāda. Rījyūnī jīta rajtotanīcharāra sītenu rītēda, sūtēda Jūdenu, varītyī rapūrya rījyūuchūvedā tītaju yīvasīy.

28-29 Ratidye juray samituchoda jiryeyadaju, rivyichasara Judíyuveda javittyuchavay Jüdenuju; ratidye maçhosara rijeryetasada Jüdenu jtedamuju, rivyichasara vatasavay jimyunatyí jiyadaju, satidye jatyi jmutyajada variryi, tama sutay Jüdenu tara varinüday jiryatyí jicheyadara tara, jijeryetadaní tí daryaju. 30-31 Daryatyí Jüdenumu, santyutya jíta diye jirye, jiryatimyu ne rityuvachuruy Judíyuveda simu, daryadantyi jiryatyí rivyichasara Judíyuveda tuvachusamiy diye, riryajmutya rivasintyirya jantyutyadantiy, nutyu jiryimutya daryantirya. 32 Tapi sadityanumumya Jüdenu jidchavü títajuriy: Judíyuveda, jivyentyí jiryatimyu ne Judíyuveda ntidyeryi. Rivyicha tuvachusamiy títaju, satidye jantyutya jidchavü títaju variryi.

33 iTa jaryi rajuura níte Jüdenu datyada jaryetadaju! iTa jaryi datyadatí niday, taju! Ne tí datyadasara tارانachojü sivaachara tara, tارانachojü; dantyamuy ne tí datyadasara mirya núvasiy sajtotanirya jivyatara. 34 ¿China yinuy datyara Nutyityu jachipiyajada, chí? ¿China radatyanuni, chí? 35 ¿Chira sayada munatya tarani, satidye say variy Jüdenu tarantidyeni? 36 Simusiy yinuy títajura, savanutyadata rasuruy tarijyu, jiryatyí saju darya. iVandate rachajayasarate sanijyu taarye! iJasiñuma racha daryá!

**Nutyu ranicha vadi jnyuada
Cristumu vujyu**

12 1 Ramuní rayasanta jirye, ratyeryiveda, jiryatyí santyumya Jüdenu jiryiva, jiryajnutatyara jivyü simu, daryatyí sasayada Jesúsra jivyü vuryeyadaju, sabatyeda variy vuryeyadajuntiy. Daryantiy jiryajnutatya jnyuve simujuyu,

jiintyasavay saju, jiryatidye jvaay sichanayadaju. Jiryantya siitye jiryevyatadamu saju, ne jiryinuy jidyivyí daryamusini. 2 Ne jiryajüdera jijechipiyajada, daryaday ranicha diye runda jachipiyajadantiy; jiryajanumityara tariy jachipiyajada vadirajisiy, jiryatidye datya varirya Jüdenu vatara, jiryatyí samirya darya, jichanatyá jarye, ne rasutyechara tara varidye, mitya.

3 Tapi daryatya sasayada Jüdenu mitya rivaayadaju tara ray, ritay nuñi tíquimusiy jiryivantiy: Ne vuryijechipiyá jaryi vuñijyu vuy, jiryatimyu ne darya davvuy; vuryajachipiyá jíta datyada jachipiyajadata, daryasarajutyí sasanunumayajada Jüdenu vujyura jijyu jvaayada jachipiyajada, ramutyí vutyuvachusara simu. 4-5 Daryani yinuy tíquimusiy ranantaya rajuura jvaatya, jadchiy jíta rivasiy rasiquityaja tara vacha jvaatyantiy, daryadantiy, dañuma vuñicha rajuu Jüdenu siityariyay, Cristumu jíta vuyvichasara tíqui day, vuryatidye jvaay jityojomura sivaayada variy. 6-8 Jaryi jaryedo jvaayadatavay daryaju vuy, daryatyí sasayada vuy, vuryajvaay samirya jachipiyajadata ramu. Tíqui ratuchu Jüdenuju, jasicharajutyí sajachipiyá sanijyu; nuntiy rajmutya samirya riy jityevay; nuntiy radatyanu samirya datyadodata; nuntiy ravanutyansiriy rityí paruryuy riva; nuntiy rasay tara samituchoda jurayadaju, taji jachipiyajadata vitya mitya; nuntiy rajnytasara riy jvaavye vaniraju; nuntiy rajantyutya yichanayadamu riy jantyuyadavay.

**Vuryajnyuy nutyura vuryavicha vadi
vichadamu Cristu jtedamuju, nutyura**

9 Ne vuryavata vuryityuadamu vuy; vuryajavittyucharara nicyaray, vuryecha rupanichavay samiryamu.

¹⁰Vuryavata samiryamuju vudyevyuy nutyu vuvyatasaraty samiy nuñi taryivedantivyuy; varityi sitotaniy vutyeryira samirya jvaayada, vuñi rajchanatya munatya rivani.

¹¹⁻¹³Vuryecha jaryi jvaavye, ne pituvye; vuryintumu vuryecha vaniravay; vuyntyityuju vuryecha nutyu muchechimiyi siityevay; vuryajchanachara vuyntuyadamu; jaryi paruchariñube vichasara, vuryajachiniy tapimusivyuy; vuryajiriryisarara Jüdenusja tuchoda; vuryajmutya riy vutyeryiveda, Jüdenumu tuvachuvay tarata ratiy sutyeryi; vuryajiriryi samirya vichatadeda riy jañuvye.

¹⁴Vuryatuchu sisa Vuryindenu satidye vichaniy samirya variryi rityi jarupanu vuy; vuryajtay samirya ruuva; ne vuryajavityiyeryi. ¹⁵Vuryajchanay rusa jchanavye, vuryajunay rusa junavyentyi. ¹⁶Vuryajachipiya sanijyu vutyeryi daryatiy vuvyata sajachipiya vuñijyu; ne vuryajachipiya: Sayadajunuma ray. Vuryajvaay vatajuu rusa jantyuyadavay, ne vuryajachipiya vinu vujyu. ¹⁷Ne vuryechaniy nicyarañi nitiy vichaniy nicyaravyuy. Vuryajantya jvaayadara jiryatiy samirya nijyanvay diyara.

¹⁸Va vuñiday, vuryavichasara samirya variy rusa titaju. ¹⁹Jiryatiy rivyichaniy nicyaray vuñijyu, ne vuryataryataniy nicyaratya riy, ramachō mitya. Jasiñi ramachō saju Jüdenu, ninuma rajtotaniy vujyu darya, tapi nucharanuma daryaju darya saniquejada day:

Rajyunuma racha jtotadeda day.

Ray jita ramurichenutaniy varirya, sutay Vuyntyityu.

²⁰Variñumatiy jita sajachi vumyityasiy, vuryapotyaniñi; sanumatiy jchumuy, vuryajatutaniy varintyiñi. Darya jvaayadata jita vuryajantaniy variñi,

samo randavuvay variy yanadamu. ²¹Ne vuryasabonityaniy ramusivyuy, jiryatiy ruvaay tavarya vacha jvaayada daryaju; vuryasaboniy jitarā nicyaray jvaayada samirya jvaayadata.

Vuryantya tuvachu ruumu vuyntyityuveda

13 ¹Vuryecha sabuvye rijyu titaju jiryatiy rinsuy jiyu vuy, Jüdenumusiy yinudyerya nusuyada day; jiryatiy ravichasara nusuyada, daryanuma sabayada Jüdenu darya.

²Daryamuniday nitiy jiyaronura nusuyada, savicha Jüdenu rabachada jiyarojuntiy, sajmutyasara varirya taji vichadeda variy. ³⁻⁴Japu jita ne suvuchi saju nitiy jvaay samirya; nitiy jvaay vacha, suvuchi variy sajunī. Netimyu ne jichuvuryurya nusuyada, yajvaarya jiryatiy samirya darya, satidye jchanatya nusuyada jamī variy riva ji, Jüdenu jmutyi daryaju ni, satidye jmutya samirya jvaayadaju ji. Jiiryityi jvaarya nicyaray, yantya suvuy, mityaviy yinuy sutura podisiyase. Savichasara yinuy Jüdenu jmutyi, Jüdenu niqueyadata sachaniy tarani vacha jvaarya.

⁵Vuryantya sabuy variy riva nusuyada, sañuma vichaniy Jüdenu jmutyi tara variy riva vuy, rañuma jarupanta vujechiy variy riva vuy. ⁶Ramunitiy, vuryantya murichenura jiryatiy rivyata nutyityumirya ramurichirya riva, varimyata criqui, varimyata jvaayada, tapi rivyicha Jüdenu muchechimiyi, riryatidye jnutya samirya nijyanvay vichadeda. ⁷Vuryasañi nuñi tiqui nusuñu daryatiy vudyivyini: nitiy vata criquiñecho vuryimu, nusuyada murichirya, vuryi say variñi; nitiy vata jvaayadaju vuñecho, vuryi jvaay variy vuvyichada jdutyadaju; nitiy jpara yiteda vuryimu, vuryi tuvachu variy ramu; nitiy vicha japu, vuryi jny samirya sanachō.

**Vuryantya vichaniy samirya nuñi
tuvachuvajyu vuy**

⁸Ne vuryaparuy murichedodara vudyiviy variy. Vuryi vatasa jaryi varivyuy, ne jiryinuy vuryitotanirya Jüdenü jteda day jiryatiy vuyvatani vutyeryi nijyami, dañuma sacha ti.

⁹Jiryatiy süteda Vuryindenu:

Ne yarupi ti vaturujsa, ne yajvay ti, ne yaparanu, ne yajnyuy jiñiruyadamu ranacho ti barya, mitya;

sütedara ratarya niquejadantiy; vuryajtotaniy titajura jiryatiy vuryitotanirya taraqui saniquejada, jiryatiy sütedantirya:

Yantya vatani jityuunu vichi, nutyu jivyatasara daryantiy ji.

¹⁰Varityi vuyvatani vutyuunu vichi, ne vuryechaniy taji nta variñunñi, ramuni vuryitay: Jirya vatadamusiy vuryitotanirya Jüdenü jteda titaju.

**Ne tarijyu nunrya Vuryindenu
jdeda runda nuday**

¹¹Ranchajuntiy, jiryatiy vudyetyanuma nutyura runda ranicha diye, ritima vuryidyosichada runda, tapi jativyenumara jantyutyada runda.

Vutyuvachoda rundamu vudyetyada daryaju, ne ripya nudarya vuryentyutyasada runda nuday.

¹²Rabaryirunuma nupora (juucha nupocudi), rasacharuñuma jnarya (Jüdenü jnarya). Vuryantya jatya vuryivasirya nupocudi jvaayada (juuchaveda) vuryatidye jachosiy vuryivara vandajay, vuryamityajajyu.

¹³Jiryatiy jnaryamu vuryecha, vuryarupi samirya jvaayadamu, ne vuryajcanurya rayajomu jiyada, dantyamuy ne niyuyadacanuyada, dantyamuy ne jarupadodacanuyada, vaturujsa cadnaveda, daryantyamuy ne

ratyadacanuyada. ¹⁴Vuryantya jachu vuryivani Vuyntyityu Jesucristu, ne vuryajachipiya jvaayadara vudyirya niruchara.

Ne vuryi nique tara sanijyu vutyeryi

14 ¹Vuryantya jmutyani nitiy vadiiryonu jityuvachodamu, dantyamuy ne vuryaniquetya sajachipiyaadivayu, jiryatimuy ne sadatya samiy didyerya mirya jvaayada juuchaveda day, miryantiy samirya jvaayada day. ²Nu jita, jiryatiy vanurya jachipiyaadatiñi, ninijachipiya samirya day vuryejmyirya jirya jmyichara, nuntiy jiryatiy vadiiryojachipiyaadatiñi, ninijachipiya ne samirya vuryejmyirya javada saviy, voca saviy, tavaryi savijerye mitya, Jüdenunijyu jachipiyaadamuju. ³Nitiy rajmyi titajura, ne sarrachu variñi nitiy ne vatara, daryantyamuy nitiy ne jmyiryura, ne satuchuta variñi nitiy jmyi titajura, Jüdenü yinuy jmutya dañi. ⁴¿China yitadye ji, chi? yatidye tuchutaruñi jityeryi, Jüdenü muchechiy. Sitenu santiyityuju saraniy surra jityuvachodamu, varimyata sacasinuyya variy. Santiyityu jita datya ranityadedani, jiryatiy samirya vichadedamu saranityadeda daryajuni. ⁵Tajiñi ti jachipiya day: Vuryajachipiya Jüdenunijyu nuñi tumicyu rundamu, nu jita jachipiyantidye: Ne, vuryajachipiya titaju rundamu sanijyu Jüdenü. Nuñi riy yajachipiya nutyuramusiy vuryasara-nura runda, Jüdenunijyu jachipiyajada runda. ⁶Nitiy jachipiya tarundaqui sanijyu, savichaniy samirya variñi Vuryindenu; daryantiy nitiy jmyirya tara, sibyedamu jijechipiya sanijyu Jüdenü, sichanatyaya variy rivani: iYentyumyate jmyicharata riva! Daryantiy nitimuy ne jmyiryura javada saviy, Nutyityu nijyu jachipiyaadamu

ne simyiryurya, sutay darya siva
 Judenuntiy: iDañumamuy ne rajmyirya
 javada, rajchanatya varintiy ji! ⁷⁻⁸Tapi
 ne vuñichasara vudyirya vatadamu,
 dantyamuy ne vudyiichara
 vuyvatadamu; varityi yinuy vuñicha,
 vuvyichasara Nutyityu nijyu; varityi
 vudyiyy, vudyiyy Nutyityu nijyuntiy.
 Ramunītiy varimyata vuryinuy,
 varimyata vudyiyy, vuñicha Nutyityu
 dadyeñu variy. ⁹Tapi ramuni jita
 sadiiyada Cristu, samışada varintiy,
 satidye vicha diibyimiyy nutyityu, jnuyve
 nutyityu jarye risajuni. ¹⁰Jiñi jita,
 ¿tajuna jityuchutani jityeryi, tajū? ¿Va
 ji, tajū yirrachuni jityeryintiy, tajū?
 Tītajū jiryinuy vuryarany Judenu tuunu
 tuchutasadaju. ¹¹Tapi nucharanuma
 Judenu niquejadamura:

Suteda Nutyityu: Daryatiy rinuy,
 jiryajadasinu jita rañechoju
 tītajuyu, jiryajtay vijyomujache
 radyiya: iJudenu sitenu vichasara
 vase datyara!

¹²Ramusiy vudyetya vuryatuchu
 vijyomujache Judenu tuunu, nuñi
 timusiy vuryatuchura vuryivaayada.

**Jaty jicyasinuyataniy jita
 juuchuveadajuni jityeryi**

¹³¿Tajura vuryatuchuta nuñi vatajuu
 vuy, tajū? Vuryantya jachipiya jita: Ne
 vuryajvaay tara ratatiy
 vuryacasinuyataniñi vutyeryi, rata
 niday vuyjuuchanuni.

¹⁴Ray Pávuru datya, sadatyataniy
 Jesucristu ray, jiryatiy ravvichasara
 simu: Taranatya jmyichara jubachara,
 jiryatiy mityamusiy tittasara darya.
 Varityi vujechipiya tittasarara, ravicha
 variy tittasara sitenu vuyju. ¹⁵Tapi ratyi
 jmyirya tara ratatiy rajarupanu variñi
 ratyeryi, ne rañichaniy ravvatadamu
 variñi. Vutyi jmyirya jirya jmyichara,
 vuryacare variñi vutyeryi Judenu

nújisiy. Ne vuryacaretaniy ti, chi
 jiyadaju sabatyeda Cristu variy.

¹⁶Ramunītimyu ne vuryajavityiyetyaniy
 vuvyichadedivasirya tara jiryatiy
 sasayada Judenu samirya vurya. ¹⁷Tapi
 jiryatiy sansuyada vuy, ne
 vuryibyedajura, dantyamuy ne
 vuryatodajura; rajuni jita sansuyada
 davyuy, satidye jdytya yisaju varivyuy,
 satidye jtay samivye varintivyuy,
 vuryatidye vichasara samirya rivasiy
 sisantiy, satidye jchanatyaniy Yintuta
 varivyuy. ¹⁸Tapi nitiy jvaay Cristuju
 darya yinsuyadamu, nini jvaarya
 sajachara Judenu, niday racha samirya
 vadichi tītajū nijyanvajyuntiy.

¹⁹Ramuni vuryajiriryi jvaayadara
 jiryatiy samiy vichadaju darya, ratatiy
 vuryajmutyasara nuñivajyuu vuy. ²⁰Ne
 vuryajavatyara Judenu jvaayada
 vuryimyasara jiyadasiy. Tītajū jmyichara
 racha vuryibyedaju, jubachara niviy
 ranicha jmyichara; tamā samirya
 ranicha saju, nitiy jmyi jityeryi
 casinuyajadajura. ²¹Samirya jita vuyjura
 ne vuryejmyirya, ne vuryajatura, ne
 vuryajvaarya tara ratatiy sacasinuya
 vutyeryi variy. ²²Jiryatiy jijechipiyasara
 yivaayadaju, yantya jachipiya
 jijyuntidyerya, (ne jityeryiju) Judenu
 diya. Sīchanatyisini nitimyu ne tuchuta
 ramuyu, jiryatiy sani jantyama samirya
 vidye ranicha. ²³Nitiy jbyeda
 jidyetyisadamura, nini jiyasadayu,
 jiryatiy satuvachusadamu jibyeda
 daryajura. Tītajū jiryinuy jiryatiy
 vuryivaay vutyuvachusadamura tara,
 rani jita macho variy vuyjuuchuveadaju
 day.

**Vuryantya jachipiya ranijyu
 vutyuunu vichi jmutyada**

15 ¹Vuy jita jiryatiy vanurya
 vuryintumu davyuy,
 vuryajachiniy vutyeryi diiryovedaju

vuy, ne vuryajachipiya vinu vujecharaju. ²Vuryantya jachipiya nuñi tiquimusiy, nutyuramusiy vuryajchanatyaniñi vutyuunu vichi, nutyuramusiy, samirya vichadaju, satidye vanutya jityuvachodamuyu. ³Tapi Cristu jnyada jijye jacharaju, ne sunuyada jijecharaju day, darya nuchara niday saparutyadanchirya jiryatiy suteda siva jijye:

Rajuumya rayncha variy rajuura daryaju riñique rañijyu vacha yavityiyeyadamu, jiryatiy jiñijyu riñiquenuyada daryantiy.

⁴Tapi títaju jiryatiy sanutyadeda Judenu tarirya, rani jita vudyetadaju nuchara day, ramusityidye vuryajachiniy tapimusivuy, rani rajmitya vuy, vuñuma paruy variy riva vuyntuyada sajiju. ⁵⁻⁶Judenu jita nitiy datyanusarara tapimusiy jachideda, niqejadata jmityada jarye, sama say jiryerya vatajuu jachipiyajada, jiryatiy vudyetya Jesucristumura, ramuti jiryajachipiya jityojomuju variy, jiryatidye jchanatyajayasara jidchavu jachipiyajadataní Judenu, jiryatiy Vuyntyityu Jesucristu jadyeñi.

Rantyutyada racha títaju nijyanvajyu

⁷Ramuniday daryatiy sadiryejada Cristu ntivyuy, daryaday vuryadirye varintyidyevyuy, ratidye jasay Judenuda rivasiy variy. ⁸Tapi ratyuchu jiryiva, jiryatiy savichanuyada Cristu Judíyuveda jmityi, vuryatidye datya variy sitenura saniquejada Judenu, jiryatiy sitotaniy Cristura Judenu niqejada rijyu, Judíyuveda munatyavay. ⁹Jiryatimyu ne Judíyuveda daryi, riñi rajchanatyani Judenu varintiy, santutyadya, darya nuchara niday vumyunatyí Davyíbe niqejada:

Ramuni rajchanatyanya nijyanvay parudamu ji, jiryatimyu ne

Judíyuveda daryi, ramurray variy yityamu jchanatyadaju.

¹⁰Jasidyentyirya nuchara junantiy: Jiryantya jchanay, nijyanvajyuu, Judenu nijyanvajysa.

¹¹Jasidyerya saniquejadantiy: Jiryantya jchanatyani Vuyntyityu, nijyanvay, jiryantya murray sanijyu, vuryantya murray Vuyñijyu nijyanvajyuu títaju.

¹²Sabayajada Isayiasibe jadchiy sanijyuntiy:

Sadipuvay vumyunatyí Isayíbe jnutijyuumusiy nitiy ranubesumichara nijyanvajyuu nusuyasiju, riryanutuchara sajiju.

¹³Vuryindenu jita nitiy datyadoda nutuyada vuy, sama muchanichara yichanayadata jiryey, samiy jachipiyajadata jarye, jiryetyuvachodamu, jiryatidye datya jaryivyajura nutuyada, jiryatiy vuyntuchara vuryentyutyasada jiju, jiryatiy Suntuta jivyanutyaniy vuyntuyadamu vuy.

Supajada Judenu tuchuni Pávurubay

¹⁴Ray Pávuru, radyetya samirya jiryenchiy, jiryatiy ramuchanimya samirya jvaayada jiryedye, ritoma jita jiryedyetyada títaju, jiryedyetanuma jidyirya datyadodajudáyu.

¹⁵⁻¹⁶Rañuyasiy rañisadamu caterava jiryeyyu rate, ratidye jachipityataniy jiryentyirya. Ramuni jiryinuy sasayada Judenu rivaayadajura, ratidye vicha Jesucristu jmityi rijyu, jiryatimyu ne Judíyuveda daryi. Ray jrenumayara samituchoda, ratidye jnutatya variy Judenumuju riy: Jivyetyi jiyu riy, samivyeñuma jidyiya riy, jiintyasava ñuma títaju jiyu variryi, Yintumusiy.

¹⁷⁻¹⁹Ramuni ríchanachara Jesucristumusiy, Judenujsa jvaayadamusiy, tapi ne vanay ntate rañique ranchiy

jiryatimyu ne sivaay Jesucrístu rimusiy, riryatidye tuvachu nijyanvayyu simu. Sivaayada jita rimusiy rañiquejadata, rivaayadata jarye, jiryatiy sivaay jivyanuyadatara mityamusiy datyadoda, tittasara jarye, Suntu vanuyadata yivaarya, daryasaraju jiryatiy ratyuchunumayamumyara samituchoda Crístunchiy, Jerusarímusiy, Idricu mucadi saraju. ²⁰Darya jvaayadatani, ritotaniryurya rañiruyada, ratidye tuchu ruuva, jasityimyu ne rityuvachusara tara Crístunchiy didye, rañuma jvaay ratyeryi jvaayadanchara, jiryatiy rundachara jita rivasiy Jüdenu siityarivajyu. ²¹Daryatiy rüteda nüchara:

Riryajny, jasityi ne tara tuchusara sanchiy didye; rityimyu ne tuvachu didyerya, riñi jita rädatyara.

Sajachipiyajada Pávurubay jiyada Rómamuju

²²Jiryatiy ratyuchururya samituchoda jasityimyu ne rityuvachu didyerya, ramunیتی rachuruyá rani, ramutimyu ne rito variy jiryimu didye. ²³⁻²⁴Diye jita jiryatiy ne tarajny vichajo nüday, jiry mucadimu rivaayadaju nüday, jadchintiy jiryatiy ritoruñuyada rajuura nijyamusiy jiryimu, ramuniday ranumatiy jiya España mucadimuju, raryamiryiruy riva Róma, ratidye diryi variy jiryiva. Ranumatiy riche taraqui jiryimu, vatajuu vuryajchanay variy, ravyata jiryajpa variy España mucadimuju ray. ²⁵Diye raya Jerusarímuju, ratidye jtura jmütýada Judíyüvedaju. ²⁶Tapi riñi jachipiyajada samirya Masedóniya mucadimu siityarivay, Acáya mucadimu siityarivay jarye risaju, riñi jachipiyajada samirya-vidye riryajmütýa tarata riy jantyuyadavay, jiryatiy Jerusarímu

siityarivadyeryi. ²⁷Rijechipiyajada samirya jiryatiy ridyivy daryaju riy. Ne jiryiny Jerusarímu vichavay Judíyüveda jmütýada munatya riy, runtu jiyadaju, riñuma jita rajmütýa tarata varintyidyeryi. ²⁸Rañi jtotarurya jiryasachara Judíyüvedamu, ruumusiy jiryatimyu ne Judíyüveda daryi, jiryatiy rajasachara samituchoda daryaju ramusiy. Rivasiy jita raryamiryijadamu rajviriyi jiryimuntiy, jadchiy jita rajiya variy España mucadimuju. ²⁹Varityi rajviriyi jiryimu, radyetya savichaniy Crístu jaryi samirya variy vujyu.

³⁰Rayasantate jiryey, ratyeryiveda, Vuyntyityu Jesucrístumusiy, jiryantya jmütýajayasara Jüdenuva jachiñuyadataray; jiryevyatadamusintiy jiryatiy savatataniy Jüdenu Jnutu rata vuy, ramusiy jiryantya jiyasanta jidchavü risani Jüdenu, rayadaju. ³¹Jiryatüchu sisa Jüdenu satidye jantyuy riva riryajisiy Judéya mucadimu vichavay, jiryatimyu ne siityevadyeryi.

Jiryajachiñuy sivantiy, riryatidye jmütýa siityarivay samirya jachityavarya jmütýada, jiryatiy rajtota Jerusarímu vichavamyura. ³²Rajuntiy jiryajiyasantani Jüdenu, variñumatiy savatara, rajto ríchanayadamu jiryimu, rajituryi variy jiryisa. ³³Sacha Vuryindenu jiryisa, nitiy sacharara samirya vichasada vujyu. iDarya rachajayasarate variy!

Pávurubay müchuvatyaniryi rajuuvay nijyanvantiy

16 ¹Ravyata jiryadatya nada Vébejyuy, vuryityamutuy Crístumu. Nanuvicha Sencréyamu vichanuy, Jüdenu siityarivay jmütýanuy daryaju nada day. ²Jiryadirye samirya Vuyntyityumu nada, jiryatiy nuñi Jüdenu siityarivay daryaju vuy. Jiryantya jmütýa nadantidye,

jasicharajutiy nanavātara, nuṭyu nanimutyada tarintyidyeryi rajuuṭay nijyanvantiyde, rajerye.

³Jiryamuchuvañada Príshcajuntiy, nanuvanu Aquída jarye, jiryatiy risa jvaañuy Jesucristumu daryaju nada.

⁴Nada niday rañi jteda yadiiy rayadaju, nanantuyyada variy riva. Ne vinu ray jtaryuy nadiva: ¡Sanantuyy riva! Rijerye jtaryurya, Jüdenu siityarivajyuu jiryatimyu ne Judiyüveda daryi.

⁵Jiryamuchuvantiryi Jüdenu siityarivajyuuuntiy, jiryatiy rintyeryani nanurorimiyuy. Jiryamuchuvantiyiñi ravyatasí Epenétuntiy, niniday munatya Cristu siityarinu Ásiya mucadimu day.

⁶Jiryamuchuvañada Maríyajuy, tapi nadavitya jvaañuyada parucharimiyusiy vuryeyadaju. ⁷Jiryamuchuvañi Antrúnicu, Júdyuta, raryenajuy, jiryatiy nanuvichanuyada tanuvunujovimu risa, runuyada nusubymiy samirya nanunachö. Nada jita tuvachoda simu Cristu rajisiy. ⁸Jiryamuchuvantiyiñi Jampiriyátuntiy, ravyatasí Vuyntyityumu daryajuni. ⁹Daryaday jiryamuchuvantiyiñi Jurbánuntiy, vuryisa jvaañu Cristumu, ravyatasí Jistáqui jarye sisaju. ¹⁰Jiryamuchuvañi Apéde, niniday samirya vadichi Cristumu. Jiryamuchuvaryi Jaristóburu rorimiyu vichavay. ¹¹Jiryamuchuvañi raryena Jerudyánu.

Jiryamuchuvantiryi Marsísu rorimiyu vichavantiy, rityi tuvachusara simu Vuyntyityuntiy. ¹²Jiryamuchuvañada Trijénajuy, Trijósajuy nadisaju, jaryi jváaryuy Vuyntyityumu daryaju nada. Jiryamuchuvañada Prísidyajuy jarye, jaryi vatasany, jiryatiy nadivaañuy jaryi Vuyntyityumu. ¹³Jiryamuchuvañi Rujínu, jiryatiy jaryi jaryetasí Cristumujuni, sunoda jarye, nuṭyu rinoda ritay daryaju nada.

¹⁴Jiryamuchuvaryi Jasícritu, Vurecúntiy

jarye, Erímasy, Patrúbasiy, Jermá, vutyeryiveda jarye titaju jiryatiy rivyicha rusa. ¹⁵Jiryamuchuvaryi Jidorócovedantiy, Júdyu, Nériyu jarye, sityamutu yisaju, Odimpa jarye, titaju jiryatiy rusa vichavaryi, jiintyasavay Jüdenuju titaju daryaju riy.

¹⁶Jiryamuchuvay nuñi jirye Cristu vatadamuy. Cristu siityarivajyuu titaju muchuvay jirye jirya caterava.

¹⁷Rayasanta jita jirye, rateryiveda, jiryajnuṭya samiy riryajisiyu, rityi datyanu ridchaju datyadoda jiryatiy jiryedyetara. Ridyetyadodata jivyichataniy tajiñchoju riy tavay, ne rijechipiya vatajuu variñuday. ¡Jiryajanumitye riryajisiy! ¹⁸Ne ruvaaryuy Vuyntyityu Jesucristujsa nundy, vinu ridyirya nirucharanuma yivaadye. Jadchintiy riquivuchunuma jiñiquejadata riy datyisamiy, taji niquejadata riquivuchuvacha vichadamuju riy. ¹⁹Ratichenu titaju jiryetyuvachoda, ramuni ríchanay jiryenchiy; dañuma ravyata jiryeyyu jiryatidye vichasiy datyavay samirya jvaayadaju, quivuyasa jachityavay jarye jiryecha, jiryenua jvaarya nicyaray. ²⁰Vuryindenu jita, nitiy vichataniy samirya vuy, mityamusiy sajvatyiñi Satanásiy vuryajisiy, vumechoma variy Satanásiy vuunuvajyu. Samirya racha jiryeyyu, Vuyntyityu Jesúsusiy racha samirya jiryeyyu.

²¹Samuchuvay risa jvaañu Timutévu jirye, Dúsiyu, Jasú, Sosípatru jarye jiryatiy raryenamidyeryi.

²²Ramyuchuvay Jesucristumu jirye, ray Térsiyu, jiryatiy Pávuru nuṭyaniy jirya catera jiryeyyu ray. ²³⁻²⁴Samuchuvay Cáyu jirye, nitiy dirye jiryorimiyu ray, sumutyasarantiryi Jüdenu siityarivajyuu jiyuntiy. Samuchuvay Erástu jiryentyi, niní vichasara vichada criquiy jnuṭyi jiyu; vutyeryi Cuvártu jarye muchuvay jiryentyi.

25-27 Diye racha vandate saju, nitiy datya vanutyada radyetyadodata jiryey, jiryatiy ratyuchusara Jesucristunchirya samituchoda. Rajuura nijya saraju ravichasara dutyasara nijyanvayjisiy, diye jita vadicharanuma darya, Judentuju tuchuvabe niquejadamu vadicharanuma darya, jiryatiy nuchara darya. Junare vichi Judentu jtedamusiy

jita racha datyasara titaju nijyanvayjuuju, riryatidye tuvachu variy ramu. iJiñu Judentu, vinu ni vichasara datyara, saniyu jita rachajayasarate vandate, Jesucristumusiy taarye! iDarya rachajayasara junareju titaju!

Sayanuma
Pávuru